

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Koldingbogen

1984

Koldingbogen

14. årgang

Udgivet af Kulturudvalget i Kolding

Redigeret af Birgitte Dedenroth-Schou

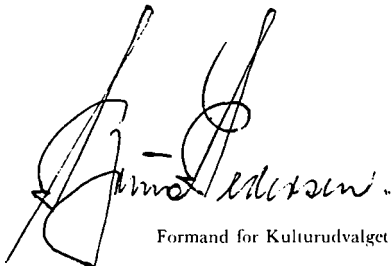
Tryk Konrad Jørgensens Bogtrykkeri A/S

Forside: Gårdinteriør, Torvegade 5, Matr. nr. 290. Huset nedrevet 1905.

Koldingbogen

1984

Det er 14. gang Koldingbogen udgives.
For 10 år siden overtog
Kolding kommunes kulturudvalg
udgivelsen af Koldingbogen og i år
er den fornyet på to måder,
dels er formatet ændret,
dels er i år
medtaget en fyldig begivenhedskalender
for det forløbne år.
I øvrigt indeholder Koldingbogen
som sædvanligt artikler om,
hvordan livet har forment sig i
Kolding og omegn før i tiden.
Det er meget glædeligt,
at lokale firmaer
og organisationer også i år ved deres
økonomiske støtte har muliggjort,
at Koldingbogen kan udkomme.

Arne Sørensen
Formand for Kulturudvalget

INDHOLD

Side	
5	<i>Koldingbegivenheder 1. september 1983 – 31. august 1984</i> <i>Søren Flø Sørensen</i>
24	<i>Charles W. Jensen</i> <i>Thorkild Hamming</i>
27	<i>Bioteknisk Institut – fra hør til bioteknologi</i> <i>P. Sonne-Frederiksen</i>
36	<i>Høstfesterne på Kolding Hørfabrik</i> <i>Leo E. Frederiksen</i>
39	<i>Hjemme i Adalgade</i> <i>Inge Ladegaard</i>
44	<i>Toppens helte</i> <i>Børge Ibsen</i>
52	<i>Erindringer fra kvarteret Rendebanen-Vestergade</i> <i>Viggo E. Thomsen</i>
58	<i>Tag større skridt, Jens!</i> <i>Søren Mulvad</i>
63	<i>Om patienter, læger og Kolding sygehus før 1906</i> <i>Torsten Sørensen</i>
74	<i>Glimt fra Kolding anno 1884</i>
78	<i>Kolding min by</i> <i>N.E. Thrane, Verner Nehammer</i>
80	<i>Liste over sponsorer</i>

Den 4. september kunne Kolding Kommunes kulturudvalg indvie værksteder til brug for kommunens borgere på Klostergården. Der er snedkerværksted, cykel/knallertværksted, serigrafikum, skrivestue, vævestue, systue og fotorum samt »legeland« for børnene. Til værkstederne er knyttet personale, der vejleder ved benyttelsen af maskiner og redskaber. (Foto: Fotoklubben Flash).

Koldingbegivenheder

1. september 1983 – 31. august 1984

Ved Søren Flø Sørensen

SEPTEMBER 1983

1. september

Koldings første flydende bådudstilling åbner. Bag arrangementet står Bellacentret, Søsportens Sikkerhedsråd og Kolding Sejlklub. Samtidig arrangerer Lumbye Industri en salgsmesse med materiel for byggebranchen og udstillere fra det syd- og sønderjyske område.

Terraseparkens Grundejerforening protesterer mod byrådets vedtagelse af den lokalplan (nr. 0521-3D) i Strandhuse, hvorefter Lejerbo får mulighed for at opføre 56 lejeboliger ved Terrasseparken. Grundejerforeningen mener, at tre byrådsmedlemmer var inhabile. Sagen indbringes for Tilsynsrådet for Vejle Amt.

Socialinspektør Tom Christensen fratræder.

4. september

Kolding Kommunes Kulturudvalg indvier hobbyværksteder på Klostergården.

På Socialdemokratiets kongres i Falkonercentret opstilles byrådsmedlem Ole H. Rasmussen på partiets kandidatliste til EF-valget den 14. juni 1984.

7. september

Kolding Seminarium tilbyder efteruddannelse til arbejdsløse lærere.

LOF og FOF's dagundervisning for arbejdsløse, Kreativcentret, flytter til den tidligere Sct. Nicolai Skole.

9. september

Tre partier, Socialdemokratiet, Det konservative Folkeparti og Det radikale Venstre, indgår forlig om Kolding Kommunes budget for 1984. Desuden vil Venstre og Socialistisk Folkeparti medvirke på en række punkter.

10. september

Danselærer og -dommer Børge Jensen tildeles prisen som »Årets mand i professionel dans«, der for første gang uddeles af »International Dancers Digest«.

Ib Klostergaard fra Alminde gennemfører et sportsprogram med 5 discipliner i rekordtid og forventes optaget i Guinness Rekordbog.

12. september

Kolding kommunalbestyrelse vedtager, at den igen vil hedde Kolding byråd – også officielt.

Bo Kristensen, Børkop, medlem af Folketinget, vælges til Det Konservative Folkepartis folketingskandidat i Koldingkredsen.

13. september

Farve- og lakfabrikken J.D. Flügger udvider aktiekapitalen med 17,5 mio kr.

14. september

På et møde mellem pædagoger fra daginstitutionerne og Kolding Kommune besluttet at nedsætte en arbejdsgruppe med repræsentanter for kommunen, personalet, forældrene og samarbejdsudvalget for at finde en løsning på problemet med tomme daginstitutionspladser.

16. september

Forårets forsøg med idræt for ledige videreføres af Mødestedet, Idrætsforvaltningen og Kolding Firmsport.

17. september

Kolding Idræts-Forening køber det tidligere Vonsild Fritidscenter af Jyllands Kreditforening. Der forestår et større ombygningsarbejde. KIF får hermed løst sine halproblemer, idet KIF-hallen og Boblehallen ikke opfylder standardkrav til håndbold.

18. september

Preben Henriksen, Jørn Warming og Bent K. Larsen fra Kolding KFUM opnår henholdsvis en 2., en 4. og en 5. plads ved de jyske mesterskaber i 20 km landevejsløb, og Kolding KFUM sikrer sig det jyske mesterskab for hold.

19. september

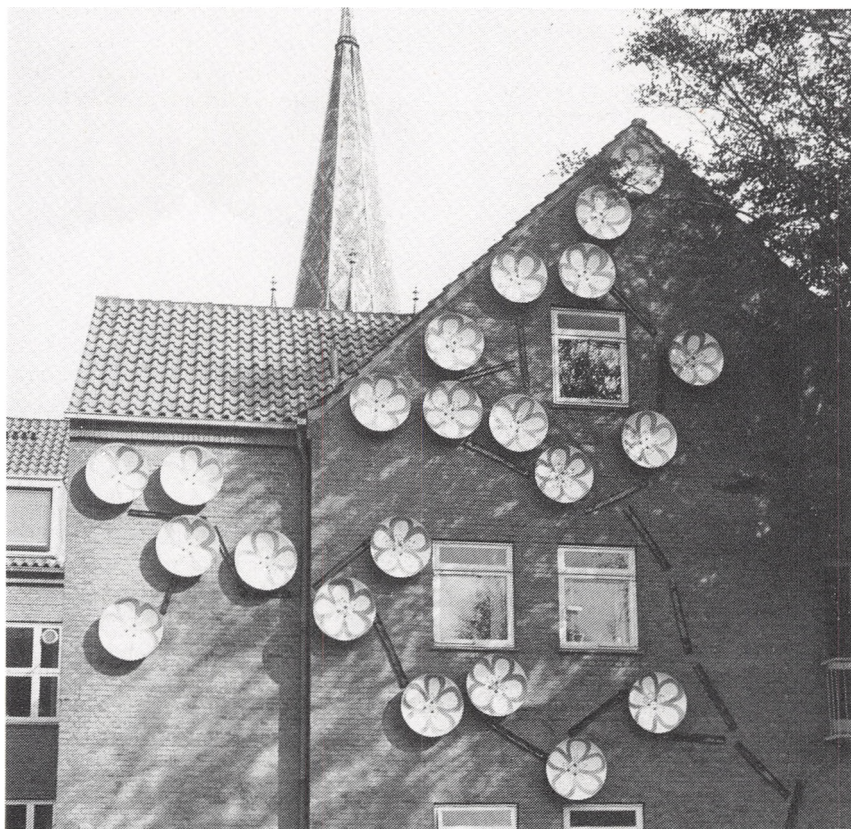
Som en forsinket 100 års jubilæumsgave indvier Sct. Michaels Skole et værk af Poul Gernes. Værket består af en klatrende clematis i jern og blomster af emalje i hvidt og blå.

20. september

Kolding Erhvervsråd fortsætter ordningen med en amerikansk erhvervsstipendiat i Kolding, idet Mary Breford afløser Jeffrey Grey, som fra 1. juni 1983 er rejst til USA for at repræsentere Kolding over for det amerikanske erhvervsliv.

22. september

Fra socialudvalget oplyses, at halvdelen af de bistandsklienter, der efter 9 måneder skal på varig hjælp, er enlige forsørgere, fortrinsvis enlige mødre.

Poul Gernes værk på Sct. Michaels Skoles gavl. Indvielsen fandt sted 19. september 1983. Poul Gernes er i Kolding-området også repræsenteret med udsmykninger på Skærbækværket og Flüggers fabrik. (Foto: Sct. Michaels Skole).

26. september

Kolding byråd behandler budgettet for 1984. Kommuneskatteprocenten fastsættes til 20,0%, grundskyldspromillen til 10,0‰ og kirkeskatten til 0,9%.

Tilsynrådet for Vejle Amt mener ikke, at der er noget galt i, at Kolding Kommune betaler for reklame ved sportsarrangementer.

Farverileder Flemming Dressel, Volkerts Fabrikker, udnævnes på Danmarks Tekstiltekniske Forenings generalforsamling til »Årets tekstiltekniker«.

28. september

Boligminister Niels Bollmann besøger Koldinghus og ser på genopbygningsarbejdet, der skal være afsluttet senest i 1989.

30. september

Amtsskatten 1984 i Vejle Amtskommune fastlægges. Amtsskatteprocenten bliver 8,3% og grundskyldspromillen 11 ‰.

OKTOBER 1983

1. oktober

En tilbygning til Sdr. Bjert Centralskole indvies.

3. oktober

Der er rejsegilde på Kolding Sygehus ny psykiatriske afdeling mod syd tæt ved Marielundskoven.

Beboerne på Kolding Nordre Kollegium er gået igang med at sætte det istand og vil bl. a. søge tilskud fra erhvervslivet.

4. oktober

Teknisk udvalg opgiver planerne om en kommunal campingplads ved Skibelund udført som beskæftigelsesarbejde. Blandt indvendingerne var, at projektet var konkurrenceforvridende i forhold til de private campingpladser.

8. oktober

Jens Møller udpeges af Kristelig Folkeparti's hovedbestyrelse til nr. 1 på partiets kandidatliste til EF-valget 14. juni 1984.

Det meddeles, at Kolding-biografen »Kosmorama« lukker pr. 1. januar. Sam-

tidig vil direktøren for »Kino« og »Biografen 1+2« Jens Erik Kris dog indrette en ekstra sal i »Kino«s kælder. »Kosmoramas« bygning i Østergade skal omdannes til modetempel.

10. oktober

Ekspor klubben for området Kolding, Lunderskov, Vamdrup og Vejen holder møde med Kolding Købmandsskole og fremsætter ønske om en uddannelse af administrativt personale til eksportvirksomhederne.

12. oktober

Kolding Kommunes ekstra kommuneplandebat begynder. Debatten skal vare tre måneder og emnet er byrådets forslag til en kommuneplan. Til brug for debatten fremstiller Kolding Kommune en debatavis, et hovedstrukturoplæg og 11 lokalbeskrivelser. Under debatten skal afholdes 9 borgermøder i de forskellige dele af kommunen.

15. oktober

I perioden 15. oktober 1983 – 26. februar 1984 viser Museet på Koldinghus udstillingen »Barn i Kolding« i samarbejde med Kolding Kommunebibliotekers Lokalhistoriske Samling. Flere børneinstitutioner og skoler bidrager med materiale til udstillingen.

17. oktober

Merkonomkurserne på Kolding Købmandsskole sætter rekord med 1023 deltagere.

Peter C. Madsen fratræder som formand for Socialdemokratiet i Kolding Kommune. Til hans efterfølger vælges Mona Lassen. Dermed får lokalafdelingen sin første kvindelige formand.

21. oktober

Restauratør Egon Kjer har solgt »Tordenskjold« i Torvegade til et selskab, der ledes af ejendomsmægler Klaus Hee, restauratørerne Tove og Poul Moos samt erhvervskonsulent Peter Sonnichsen med sidstnævnte som driftsleder.

22. oktober

Den 85-årige Jørgen Nielsen, Drejens, udgiver bogen »Fra Lille Bælt, Kolding Fjord og dens strande« med erindringer, beretninger og lokalhistorie.

TV-Syd har premiere med regional-TV til Syd og Sønderjylland. TV-Syd er startet som et to-årigt forsøg.

24. oktober

På denne mandag begynder FN-ugen for fred og nedrustning. I Kolding står »Nej til Atomvåben« og »Kolding Fredsgruppe« for forskellige aktiviteter bl. a. en høring om civilbeskyttelsen i Kolding.

25. oktober

I forbindelse med FN-ugen erstattes den almindelige undervisning på Munkensdam Gymnasium af en fredsdag.

26. oktober

På et beskæftigelsesudvalgs møde beslut-

tes, at Kolding Kommune skal bruge mindre på kontant hjælp og mere på beskæftigelsesordninger. Herved kan kommunen give ca. 90 socialhjælpsmodtagere en tættere tilknytning til arbejdsmarkedet.

»KIF's venner« stiftes. Det er en forening af sponsorer for KIF's non-amatør fodboldhold.

28. oktober

Kolding Kommunes Parkafdeling offentliggør en rapport om de grønne områder i Kolding. Den er udarbejdet af biolog Lars Gaardbo Sigvardsen.

Kolding-julemærket er i år tegnet af 5. b på Riis Toft Skole.

Fire varianter af Kolding Julemærket 1983.

30. oktober

Med et 1-0 nederlag til Hvidovre må

KIF's 1. divisions fodboldhold sige farvel til den bedste række.

31. oktober

Nørreskov-skolen i Bramdrupdam med elever op til 7. klasse afskaffer talkaraktererne. I stedet vil forældrene få en mundtlig vurdering af deres barn.

NOVEMBER 1983

1. november

Sygehusapoteker Stephan Svoboda overtager Kolding Svaneapotek.

Der er problemer med berusede unge ved nattevilde i weekenderne i området Markdannersgade – Akseltorv – Adelgade – Låsbybanke. Politiet sætter civilkældte betjente ind til at overvåge området.

3. november

Kolding Kommunes kulturudvalg beslutter at »pakke Nørremarksbiblioteket ind«. Biblioteksfilialen blev bygget i 1975, men betonen smuldrer. Foreløbig betaler kommunen, men en voldgiftssag mod byggefirmaet skal afgøre hvem der i sidste ende skal betale reparationen.

4. november

Handelsbanken i Kolding udvider, idet ejendommen Akseltorv 4 a nu inddrages til banklokale.

8. november

Kolding Folkeblad stiller igen i år spal-

teplads til rådighed for unge, der søger lære/praktikplads. 93 unge benytter sig af tilbuddet.

9. november

Koldings trafikanter vågner op til en større trafikomlægning. Torvegade lukkes for almindelig biltrafik og samtidig åbner Vestre Ringgades første del. Hensigten er at vanskeliggøre trafik gennem centrum og lette trafikken ad ringgaderne Vejlevej – Hans Ludvigsvej – Katrinegade – Zahnsvej – Vestre Ringgade – Tøndervej – Sydbanegade og i modsat retning via Vesterbrogade. Det er planen siden at fortsætte Vestre Ringgade nordpå forbi det gamle sygehus til Hans Ludvigsvej.

11. november

Den 82-årige Nis Kehlet, Sdr. Bjert, får udgivet sine erindringer med titlen: »Mit liv«.

16. november

Tilsynsrådet for Vejle Amt beslutter, at borgmester Bent Rasmussen var inhabil ved byrådets behandling af lokalplanen for Lejerbo's byggeri i Strandhuse. Ved byrådsmødet d. 28/11 besluttes at indbringe denne afgørelse for Indenrigsministeriet samtidig med at lokalplanforslaget vedtages endeligt.

18. november

Værktøjs- og maskinfabrikken Th. Breindal ApS har 40-års jubilæum. Firmaet er præget af den ny teknologi i maskinindustrien og kunne bruge mere arbejdskraft med kvalifikationer til at anvende den ny teknik.

24. november

Ved repræsentantskabsmødet for Danish Crown-slagterierne i Kolding, Haderslev og Vojens oplyses, at slagterierne har slagtet 47.000 flere svin end i forrige regnskabsår (ca. 6% flere) og at regnskabsresultatet blev på ca. 40,6 mill. kr. eller ca. 3,7 mill. kr. mindre end året før.

25. november

Ved »Slotsmøllens« generalforsamling oplyses, at bryggeriet i det forløbne driftsår har solgt 21,8 mill. flasker. Omsætningen blev 50,5 mill. kr. og årets resultat ca. 1,14 mill. kr.

27. november

Østenvind bevirker at vandstanden i haven og åen stiger så meget, at dele af havneområdet og Munkensdam-kvarteret oversvømmes.

DECEMBER 1983

1. december

Kolding Erhvervsråd offentliggør i december en undersøgelse, der viser, at beskæftigelsen i Kolding fra 1978 til 1981 steg med 3.600 personer svarende til en stigning på 4,5%. Det tilsvarende landstal var 0,2%. Den private sektor tegnede sig for totrediedele af stigningen. I samme periode steg ledigheden dog med 500.

2. december

Ved generalforsamlingen i Trekantens

Mejeriselskab VEKOFA oplyses, at der i det forløbne driftsår, der sluttede 3. oktober, blev indvejet 54% mere end året før og at omsætningen steg fra 241 mill. kr. til 369,4 mill. kr.

3. december

14 Kolding-virksomheder fra VVS- og entreprenørbranchen finder sammen og stifter det ny selskab Total Energi Kolding A/S. Hensigten er gennem samarbejdet bedre at kunne skaffe sig arbejder i forbindelse med TVIS og naturgasnettet.

Sdr. Stenderup Centralskole indvier ny tilbygning.

9. december

Øjenafdelingen ved Kolding Sygehus lukkes. I 1975 blev afdelingen overført til Kolding Sygehus fra Sct. Hedvigs Hospital, nu overføres den til Vejle Sygehus.

Arbejdernes Fællesorganisation, Boligudvalget, Lejernes Landsorganisation og De Uddannelsessøgendes Samarbejdsudvalg fremlægger en undersøgelse af de unges boligsituation. Ophavsmændene mener, at undersøgelsen viser behovet for flere ungdomsboliger og øget almennyttigt byggeri.

Folkebladets Julelotteri 1983 giver 230.930 kr. i overskud, som uddeles til velgørende arbejde.

12. december

Ved aftenens byrådsmøde besluttes, at Kolding Kommune i 1984 skal bruge

16,7 mill. til beskæftigelsesordninger. Byrådet vedtager også forslaget til varmforsyningsdelplan. På idrætsområdet vedtages, at købe Boblehallen af KIF og at yde 2 mill. kr. i tilskud til Koldingegnens Idrætsefterskole, hvis den selv tilvejebringer en grundkapital på 1 mill. kr.

14.-15. december

På en langvarig generalforsamling i HK finder længere tids uro på HK-kontoret i Kolding en foreløbig afslutning ved en beslutning om »at skabe ro« på kontoret.

16. december

Biografen »Kino« i Søndergade bliver til »Kino 1+2«, da der åbnes en ny sal. Biografdirektør Jens Erik Kris ejer dermed alle 4 lærreder i Kolding.

17.-18. december

Et hold på 4 bowlingspillere fra Kolding Bowling Club sætter verdensrekord i 24 timers keglespil.

20. december

Blandt byens juletræer er også et i slotskirken på Koldinghus. Det fem meter høje juletræ pyntes gennem to uger af børn fra byens vuggestuer og børnehaver.

29. december

Pasilac Therm A/S ønsker ikke længere at købe fjernvarmen af Kolding Kommune, men vil opføre eget varmeanlæg med skorsten.

JANUAR 1984

1. januar

Folketallet i Kolding Kommune opgøres til 56.519 personer. Største sogn er Kristkirkens Sogn med 11.596 indbyggere.

Erik Walsted tiltræder stillingen som leder af Koldingområdets Bedriftssundhedsstjeneste.

2. januar

Superfos Korn A/S overtager A/S Vonsild Mølle, som fortsætter som lokalafdeling.

3. januar

Kolding Kommune har i 1983 solgt 40

byggegrunde mod 1 enkelt i 1982. Stigningen tilskrives rentefaldet og en rabatordning.

5. januar

Ejendomsmæglere og erhvervschef kan melde om stigende efterspørgsel efter industri- og kontorlokaler til ny virksomheder.

6. januar

Ved træningens start er der betydelige udskiftninger i KIF's 1. holds fodboldmandskab. Ny er: Frede Sørensen, Jan Sørensen, Lars Emil Thomsen, Tommy Ebbesen og Michael Strøm. Op fra 3. holdet er rykket Preben Lucas. KIF har bl. a. måttet tage afsked med Ole Laurtrup, Finn Johansen og Hans Junker.

7. januar

Sdr. Vilstrup Møbelfabrik starter. Virksomheden er flyttet fra Jelling-området til de lokaler, der tidligere brugtes til produktion af Vilcri Vinduer og vil sælge møbler internationalt under navnet »Quali Furn«.

9. januar

Borgmester Bent Rasmussen kan ved sin nytårstale på årets første byrådsmøde anslå positive toner. Kolding Kommunes økonomi er bedret væsentligt i 1982 p. g. a. besparelser og lavere lønstignings-takt for offentligt ansatte.

En livlig valgkamp afsluttes på »Kridthuset« med et velbesøgt møde med folketingskandidaterne Britta Schall Holberg og Villy Søvnal.

Stemmeafgivning ved folketingsvalget den 10. januar 1984.

Afstemningsområder	Vælger- antal	Gyldige stemmer fordelt på kandidatlisterne														Ugyldige	Afgivne stemmer
		A	B	C	E	F	I	K	L	M	Q	V	Y	Z	Andre		
Sct. Nicolai Skole	7603	2021	344	1588	83	834	2	42	3	295	197	855	111	160	4	45	6584
Riis Toft Skole	5993	2063	201	1027	88	667	0	35	1	148	184	421	77	163	5	35	5115
Brændkjærskolen	8680	2746	364	1792	137	792	5	29	1	334	195	894	54	256	0	38	7637
Dyrehaveskolen	4814	1831	178	693	52	558	1	25	1	141	105	311	38	91	0	25	4050
Lyshøjskolen	2164	296	131	669	20	157	0	5	0	129	42	418	27	59	0	11	1964
Eltang Centralskole	614	148	32	91	10	45	0	1	0	16	28	158	4	21	0	2	556
Almind-Viuf Centralskole	1523	298	89	283	21	126	0	3	0	66	35	362	12	73	0	5	1373
Bramdrup Skole	3629	819	212	870	41	346	4	8	1	196	79	577	19	114	2	21	3309
Sdr. Bjert Centralskole	2196	516	120	419	29	198	1	5	0	89	72	339	33	101	0	15	1937
Vonsild Sogneskole	1483	416	68	317	25	139	0	1	2	65	49	202	7	43	0	11	1345
Bakkeskolen	3495	1133	151	677	57	394	0	6	1	152	119	346	16	123	0	24	3199
Kolding i alt	42194	12287	1890	8426	563	4256	13	160	10	1631	1105	4883	398	1204	11	232	37069

Forkortelser: A=Socialdemokratiet, B=Det radikale Venstre, C=Det konservative Folkeparti, E=Danmarks Retsforbund, F=Socialistisk Folkeparti, I=Internationalen - Socialistisk Arbejderparti, K=Danmarks kommunistiske Parti, L=Marxistisk-Leninistisk Parti, M=Centrum-Demokraterne, Q=Kristeligt Folkeparti, V=Venstre - Danmarks Liberale Parti, Y=Venstresocialisterne, Z=Fremskridtspartiet, Andre=A. Egedal Christoffersen.

Kilde: Materiale fra Kolding Kommunes borgmesterkontor.

10. januar

Ved folketingsvalget indvælges fra Koldingkredsens Bernhard Tastesen, Socialdemokratiet, Britta Schall Holberg, Venstre, Bo Kristensen, Det konservative Folkeparti, Jens Bilgrav Nielsen, Det radikale Venstre og Niels Bollmann, Centrumdemokraterne. Resultatet af valget fordelt på partier fremgår af tabel s. 10.

13. januar

En orkan går over landet og forårsager bl. a. nedblæste el-ledninger, nedfaldne tagsten, knækkede træer, udblæste ruder og travlhed hos forsikringsselskaberne.

15. januar

Almind Kirke indvier nyt orgel bygget af Th. Frobenius & Sønner.

17. januar

KIF er i gang med at ombygge det tidligere Vonsild Fritidscenter for ca. 3 mill. kr. Der skal bl. a. fyldes 1.500 kubikmeter jord i svømmebassinet.

23. januar

Gastankkomiteen indstiller sin virksomhed. Ved gastankprojektets start i januar 1980 var det ideen at få den franske kunstner Jean Dewasne til at udsmykke de to gastanke på Kolding Havn. Det lykkedes ikke at indsamle tilstrækkelige midler til projektets gennemførelse og et forslag om en anti-skulptur til Trapholtmuseet led også skibbrud. Nu sendes de indsamlede midler tilbage til bidragyderne og skitse materialet vedrørende gastankprojektet overdrages Køge Skiteseamling.

Guld- og Sølvmedarbejdernes Forbunds Initiativpris tildeles forbundets medlemmer hos Hans Hansens Sølvmedie A/S p.g. a. deres indsats i forbindelse med virksomhedens rekonstruktion 1982-1983. Prisen udgør kr. 10.000.

27. januar

Kolding kommune har ved »Peterslyst« i Hylkedalen indrettet en startrampe og en skilift til skiløberne fra den et år gamle Kolding Skiklub.

29. januar

Ved de jyske mesterskaber i boksning vinder Jørgen Møller Larsen, KIF, fjervægtklassen. Nr. 2 i samme klasse blev Derek Sutcliffe, Kolding AIK.

30. januar

To hotelprojekter er under opsejling i Kolding. Hoffmeister & Christensen, Århus, og den svenske hotelkoncern Scandia Hotel AB forhandler med kommunen om opførelse af nye hoteller henholdsvis ved Dyrehavegårdsvej/Skovvungen og ved Nordchoklad og Esbjergvej.

31. januar

Teknisk Udvalg siger nej til at lade Pasilac Therm A/S opføre den 55 meter høje skorsten, som er nødvendig, hvis virksomheden vil have sit eget fjernvarmeanlæg. Afslaget kommer efter en betydelig beboerprotest. Virksomheden anker afgørelsen til Planstyrelsen.

FEBRUAR 1984

2. februar

Teknisk Skole holder åbent hus og mellem 3.000 og 4.000 benytter sig af tilbudet.

Der nedsættes et udvalg til at undersøge om teatersalsplanerne kan kombineres med planerne om et conferencehotel.

8. februar

Bestyrelsen for Koldingegnens Idræts-efter-skole sprænges. 4 bestyrelsesmedlemmer forlader den. De fire er: Borgmester Bent Rasmussen, Niels Buus, Hans Junker og Geert Madsen. Baggrunden for bestyrelsesbruddet er offentlig debat om besættelsen af forstanderstillingen og utilfredshed fra efterskolens skolekreds med denne debat. Utilfredsheden munder ud i en voldsom ekstraordinær generalforsamling, hvor bestyrelsen sprænges. De udtrædende bestyrelsesmedlemmer giver udtryk for at de frygter »et venstredrejet kup«.

13. februar

Kolding Erhvervsråd tildeler Koldingområdets Underleverandørklubs Markedsforeningsselskab Kolding Erhvervspris 1984.

Kolding Byråd beslutter at lade Bramdrupdam Friluftsbad forblive kommunalt i stedet for at overgive det til Harte-Bramdruphallen.

17. februar

»A Hereford Beefstouw« åbner restaurant i Helligkorsgade 20, som tidligere husede »Borgerkroen«. Bygningen er siden juni 1983 undergået betydelige forandringer bl. a. med ny og større vinduer. Arkitekt Paul Platz har forestået restaureringsarbejdet.

18. februar

Kolding-revyn 1984 har premiere. Den professionelle revykunstner Dan Christophersen har i år bistået som forfatter og instruktør.

Kolding Frugtcentral I/S rykker fra Dieselvej til Fabrikvej og firedobler sit areal til 3.800 kvadratmeter under tag.

19. februar

Kolding Kommune har undersøgt lossepladsen i Seest for fenolkoncentrationer og undersøgelsen viser, at der ikke her er nogen fare.

21. februar

Det meddeles, at Indenrigsministeriet har afgjort, at borgmester Bent Rasmussen var inhabil i forbindelse med lokalplanbehandlingen i byrådet om Lejerbo's byggeri ved Terrasseparken.

22. februar

Ved en ny ekstraordinær generalforsamling i Koldingegnens Idrætsefterskoles skolekreds vælges en ny bestyrelse. 30 nye medlemmer af skolekredsen fra Koldings idrætsforeninger medvirker til, at der vælges en bestyrelse med flere repræsentanter fra det lokale idrætsliv.

Ved Kolding Erhvervsråds generalforsamling oplyses, at der i årets løb er nedsat et plastudvalg og et elektronikudvalg med det formål at placere Koldingegnens virksomheder bedre på det højteknologiske område.

5 elever fra Ungdomsskolen på Fynsvej var 5 timer om at tegne og male en Garfield-figur på 10 gange 10 meter. Det er verdens største - vistnok.

25.-26. februar

Lions Club i Kolding og Bramdrupdam arrangerer biludstilling og modeshow på et 3.000 kvadratmeter udstillingsareal hos GASA på Vejlevej.

27. februar

Byrådet vedtager efter offentlighedsfasen det tidligere fremlagte forslag til varmforsyningsdelplan.

MARTS 1984

2. marts 1984

Børnehaven i Vifdam lukkes p.g.a for store mængder streptokokker og børn og personale må gennemgå en penicillinur.

3.-4. marts

Fritidsnævnet i Kolding afholder i weekenden »Foreningernes dag« på Bakkeskolen, hvor 82 foreninger demonstrerer, hvad de giver sig af med. Marie Tastesen åbner arrangementet og fremhæver fritidsaktiviteter som en god vane, der kan være med til at forhindre problemer for bl. a. ungdommen.

5. marts

Økonomiudvalget giver sit samtykke til salg af et område syd for sygehuset ved Skovvangen/Dyrehavegårdsvej til et anpartsselskab stiftet af Dansk Investeringsfond, som vil bygge det ny konference- og kongreshotel. Afgørelsen hilses med glæde fra erhvervsside. Det ny hotel forventes at give varig beskæftigelse til ca. 100 mennesker (på fuldtid). Samtidig opgives ideen om at kombinere hotel- og teater/koncertsals-planerne.

8. marts

Planstyrelsen har ingen indvendinger mod den lokalplan for Terrasseparkområdet, som muligvis Lejerbo's byggeri, og ønsker ikke at lokalplanbehandlingen skal gå om. Beboerne i Terrasseparken vil nu gå rettens vej.

Aktivbanken kan ved generalforsamlingen fremvise et årsregnskab med et nettoresultat for 1983 på 133 mill. kr. mod 16 mill. kr. i 1982. Resultatet tilskrives øgede kursgevinster og reducerede tab.

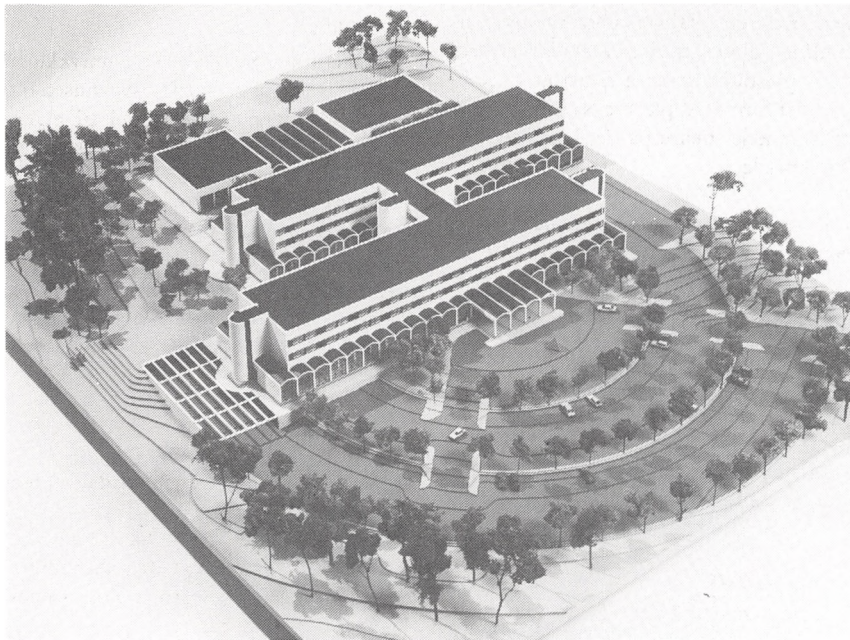
Kvindernes Internationale Kampdag markeres på Munkensdam Gymnasium af 20 organisationer.

9. marts

KIF overtager officielt nøglerne til det tidligere Vonsild Fritidscenter.

16. marts

Arbejdernes Andelsboligforening holder rejsegilde på 66 nye boliger i Vifdam.

Billede af model, oktober 1984, af projektet Kolding Konferencehotel, der vil få navnet Scanticon-Kolding. 1. og 2. etage skal rumme hver 80 dobbeltværelser, medens stueetagen bl. a. skal rumme auditorium, seks konferencelokaler, 14-16 grupperum, restauranter og swimmingpool. Konferencesektionen vil få en kapacitet på ca. 350 personer. Hotellet vil blive beliggende ved Nordre Ringvej og hovedindgangen vende ud mod Skovbrynet. (Foto fra Guld Marketing & Public Relations).

17. marts

Kolding KFUM vinder 3 guldmedaljer, da klubben arrangerer jyske mesterskaber i landevejsløb. Jørn Warming vinder 30 km og klubben vinder holdkonkurrencerne i 30 km senior mænd og 10 km junior piger.

21.-22. marts

Byrådsmedlemmerne er i år på prioriteringsseminar på Byggecentrum i Middelfart. På seminaret lægges op til lavere

skatter og ny aktiviteter i 1985. På tapetet er bl. a. Kunstmuseet Trapholt, koncert- og teatersal, kulturkonsulent, miniklubber på skolerne, mere undervisning i folkeskolen og nyt plejehjem.

Natten til d. 22. marts begæes et usædvanligt indbrud. Fra tropeforretningen »Søhesten« stjæles bl. a. to pythontkvalerslanger.

25. marts

Immanuelskirken kan indvie en ny mosaikrude udført af Arne Haugen Sørensen.

27. marts

Arbejdernes Fællesorganisation og AOF i Kolding stifter Kolding Nærradio. Udsendelserne forventes at starte 1. maj og foreløbig vare et år.

30. marts

180 timelønnede på Danfoss i Kolding nedlægger arbejdet. Arbejdskonflikten er et led i den langvarige og landsdækkende konflikt mellem Danfoss-koncernen og de ansatte ufaglærte.

31. marts

Det meddeles, at Nordisk Solar Compagni A/S i 1983 har haft en omsætning på ca. 830 mill. kr. og et overskud før skat på 53,8 mill. kr. eller en fremgang på 8,5 mill. kr. i forhold til året før.

APRIL 1984

1. april

Familieplanlægningsklinikken ved Kolding Sygehus nedlægges.

Stenderuphage-lejren genåbnes af lokale ejere, som vil udleje den til foreninger, skoler m.v. Lejren blev opført i 1960 af Esbjerg Kommune som koloni for folkeskolerne.

KIF's 2. divisions håndboldhold besejrer Nr. Lem - Nr. Nissum og sikrer sig dermed oprykning til den fineste række.

2. april

3 aktivister fra miljøorganisationen Green-

peace besætter Skærbækværkets 100 meter høje skorsten. Denne og tilsvarende aktioner andetsteds i Europa sker for at gøre opmærksom på miljøfaren fra svovl- og kvælstofforureningen. El-værkets ledelse ønsker ikke politiindgreb. Besættterne kommer ned fra højderne lidt efter lidt – den sidste om eftermiddagen den 3. april.

3. april

Kolding Biblioteksforening arrangerer en kulturhøring under navnet »Hva' mæ' kulturen i Kolding«. I panelet deltager Knud Erik Reddersen, Sys Rostrup og Vagn Steen.

4. april

11 af byens revisionsfirmaer starter rådgivningstjeneste på biblioteket. Man vil yde gratis økonomisk rådgivning i op til en halv time.

5. april

4 partier, Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti og Socialistisk Folkeparti afholder offentligt møde om socialpolitikken. Blandt diskussionspunterne er det voksende antal ældre og de færre børn og de hermed forbundne omstillingsproblemer.

Overskuddet fra salget af Kolding julemærket uddeles til velgørende formål og til hædersgaver.

7. april

Slotsmøllen opstiller i denne tid 3 nye øltanke.

8. april

Det sydøstjyske mesterskab i blomsterbinding afholdes i GASA-hallen.

9. april

Byrådet vedtager forslag til kommuneplan 1984–1995.

Ligeledes vedtager byrådet at bruge ca. 2 mill. kr. på istandsættelsen af den ejendom, der tidligere rummede Drejens Kostskole og som nu skal bruges til idræts efterskole. Istandsættelsen skal organiseres som beskæftigelsesarbejde.

Byrådsmedlem for Socialistisk Folkeparti Rita Kristensen udtræder. I hendes sted i byrådet indtræder Tonny Jensen.

10. april

Ved en stormfuld og meget velbesøgt generalforsamling i HK udskiftes formanden Kurt Thomsen og næsten hele bestyrelsen. Eneste genganger fra den tidligere bestyrelse er den ny formand Tove Karlsen.

Dana Rota Technic A/S i Skartved er ved at afslutte kontrakt med det amerikanske firma Montalvo om licensproduktion af skivebremser til den grafiske industri og emballageindustrien. Forbindelsen er bl. a. kommet i stand via erhvervsrådets mand i U. S. A.

Ole Tronhus ansættes som journalist ved Kolding Nærradio.

12. april

Der indgås forlig i spareforhandlingerne mellem kommunen, forældre og pædagoger på daginstitutionsområdet.

13. april

»Vin og Ølgod« åbner på Dyrehavevej i den tidligere Gøhlmanns Mølle.

14. april

Kolding Svømme Klub indvier nyt klublokale i Hospitalsgade.

Eleverne på Sdr. Bjert Centralskole er i samarbejde med lokale kunstnere i færd med at udsmykke skolen.

15. april

Kolding Håndboldklub besejrer Rødovre med et måls forspring og sikrer dermed sin placering i håndboldens 1. division. Da KIF rykker op fra 2. division betyder sejren at Kolding i 1984/85 har to hold i håndboldens fineste række.

16. april

Boligfonden Bikuben holder rejsegilde på 16 nye andelsboliger på Gl. Esbjergvej.

Firmaet Nordchokolad tildeles den fornemme eksportpris »7th International Award to Export«.

18. april

Trekantens Varmetransmissionselskab I/S (TVIS) har fået et bomærke. Knud Worm, Lisberg Marketing, er ophavsmand.

23. april

De første unge arbejdsløse starter istandsættelsen af bondegården Vestergård i Harte, som omdannes til den selvejende

institution Udviklingshøjskolen. Som produktionshøjskole skal Udviklingshøjskolen udføre forskellige produktioner, indføre arbejdsløse unge i arbejdslivet og dermed yde et bidrag til løsningen af ungdomsarbejdsløshedsproblemerne.

27. april

Koldings ny gågade i Helligkorsgade åbnes under betydelig festivitas.

Kolding-mønten 1984 afsløres. Motivet er præget efter en tegning af statuen af Chresten Berg på Banegårdspladsen.

28. april

Arbejdsformidlingen i Kolding meddeler, at den i årets første kvartal har besat

Koldingmønten 1984. Årets motiv var præget efter en tegning af Chr. Berg på Banegårdspladsen med Bergs motto: Gå aldrig på akkord med uretten. Koldingmøntens gennemgående motiv er Kolding bys segl og våben. Mønten indstiftedes 1977 og årets overskud på 20.770 kr. blev det største hidtil. Det fordeltes i portioner à 1.000 kr. til fortrinsvis idræts- og ungdomsforeninger. Det er Sparekassen Sydjylland, der udgiver Koldingmønten.

1.124 stillinger eller 42 procent flere end i samme tidsrum i 1983. Samtidig er der sket et fald i ledigheden i Kolding fra 4.405 til 4.251. Den øgede brug af AF i Kolding tilskrives den gode forbindelse til arbejdsgiverne i området og en ny organisationsstruktur med 3 brancegrupper.

30. april

Kolding Tjenerforening sammenslutes med de tilsvarende foreninger i Fredericia og Horsens til et forbund.

MAJ 1984

1. maj

Kolding kan i år byde på to 1. maj-møder. I Byparken samler Arbejdernes Fællesorganisation ca. 800 mennesker og i Stejlbjerganlægget møder ca. 400 op til et møde arrangeret af Socialistisk Folkeparti, Venstresocialisterne og Danmarks Kommunistiske Parti. En borgerlig 1. maj-demonstration arrangeret af ungdomsorganisationerne fra Venstre, Det konservative Folkeparti og Fremskridtspartiet aflyses p. g. a. afbud fra talere.

Kolding ny socialinspektør Jenny Voorraad tiltræder. Hun afløser kontorchef Jørgen Fønsskov, som midlertidigt har beklædt stillingen i 1 ½ år.

6. maj

Kolding-løbet, arrangeret af Kolding KFUMs atletik- og motionsafdeling og Kolding Folkeblad, samler 822 deltagere.

FDF/FPF i Lillebælt-distriktet søsætter 42-fods Phantomsejlbåden »Mytilus«.

7. maj

Driften af Sdr. Stenderup Mejeri ophører i denne tid. Mælketilførslen indstilledes med udgangen af april.

De ufaglærte arbejdere på Danfoss-afdelingerne i Kolding genoptager arbejdet efter lang tids konflikt.

8. maj

Firmaet Holmiplast i Bramdrupdam lancerer en nyhed: En plastflaske med 5 forskellige lag.

10.-11. maj

Årets maj-marked arrangeret af Cityforeningen begunstiges af solskin, men p. g. a. hård blæst må en ballonopstigning opgives.

14. maj

Byrådet vedtager efter forslag fra politimesteren retningslinjer for antallet af spilleautomater i restauranter.

16. maj

Aviserne melder om premiere på et undervisningsmateriale for folkeskolen om Kolding i middelalderen. Det er udarbejdet på Skoleforvaltningen af 2 lærere og 1 HK'er.

17. maj

Sømandshjemmet i Østerbrogade sælges til private, der vil ombygge ejendommen, så den kan anvendes til værelsesudlejning og kontorformål. Sømandshjemmet lukkede 1. marts 1984.

23. maj

Årets anden store arbejdskonflikt, HT-konflikten i København, ledsages af enkelte sympatiaktioner i Kolding.

Planstyrelsen afviser klagen fra Pasilac Therm A/S over kommunens nej til opførelse af skorsten på Olaf Ryes Gade.

I Vejle Amtskommunes årlige oversigt over badevandet i amtet ses, at Kolding Fjords badevand er acceptabelt undtagen ved roklubberne i Strandhuse.

25. maj

Blikkenslagerne i Kolding-området har holdt stiftende generalforsamling for en brancheklub for blikkenslagerfaget.

29. maj

På et møde mellem forretningsdrivende fra Jernbanegade, Låsbygade og Adelgade samt repræsentanter for kommunen diskuteres trafikken gennem Jernbanegade. De handlende fra Låsbygade og Adelgade har tidligere givet udtryk for frygt for at miste kunder ved en gågade-løsning. Som en kompromismulighed peges fra mødet på at omdanne Jernbanegade til sivegade!

30. maj

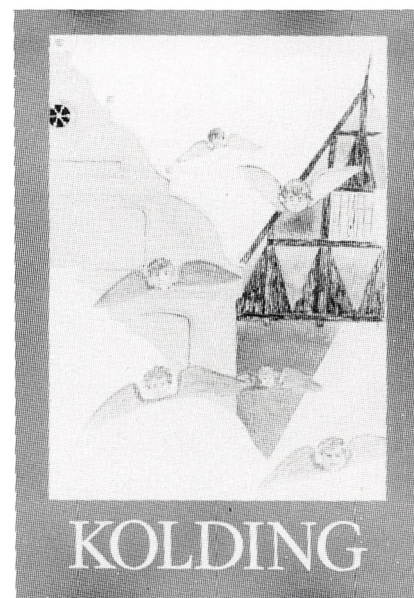
Organisationen bag opførelsen af kongreshotellet træder frem. Ejer af hotellet bliver selskabet K/S Difko XXXIX stiftet af Dansk Investeringsfond. Ejeren udlejer hotellet til driftsselskabet Kolding Conferencehotel A/S, hvis aktiekapital på 15 mill. garanteres af Sydbank, projektets hovedentreprenør Højgaard & Schultz A/S og hotelkæden Scanticon, der skal stå for driften. I Difko-selskabet skal der tegnes anparter for 125 mill. kr. Hotellet ventes under opførelsen at give beskæftigelse til 150-175 mand og efter ibrugtagning senest 1. oktober 1986 at give arbejde til 85 heltidsansatte. Projektet bakkes op af Kolding Kommune.

Samtidig med offentliggørelsen af årets »Træf-program« udpeger Kolding Træf-

komiteen forstander for Bioteknisk Institut P. Sonne-Frederiksen til årets Kolding-borger, og årets Kolding-plakat, udført af Bent Holstein, præsenteres.

31. maj

Amtsarbejdsmarkedsnævnet i Vejle Amt offentliggør i maj en oversigt over kvindearbejdsløsheden i Vejle Amt. Specielle opgørelser fra Danmarks Statistik over arbejdsløsheden i november 1983 viser en kvindearbejdsløshed blandt 20-24 årige i Vejle Amt på 24,4%. Værst ramt er de store kvindebeskæftigelsesområder med arbejdsløshedskasserne: Kvindelig Arbejderforbund, Husligt Arbejderforbund og SID, kvinder. For HK viser opgørelsen en ledighed 2-3 gange så stor for kvinder som for mænd.

Kolding-plakaten 1984, præsenteret 30. maj.

JUNI 1984

1. juni

Slagteriet »Koldan« sammenslutes med »Tulip«-slagterierne.

Kolding Friskole overtager restaurant »Skoven« i Bramdrupdam Skov. Lokalerne skal omdannes til skoleformål. Friskolen har i 2 år haft til huse i Hedeselskabets bygning på hjørnet af Dyrehavegårdsvej og Fynsvej.

Årets karneval sætter med kulørte dragter og samba-rytmer liv i gadebilledet i Kolding. Da regnskabet gøres op viser det et underskud på ca. 8.000 kr. for de private arrangører. De vil søge kommunalt tilskud.

Kridthusets Kabaret '84 har premiere. Der bydes bl. a. på en ny Kolding-vise. Den er aftrykt s. 79.

3. juni

Kolding-båden »Vitesse« med Kurt Andersen som skipper vinder kapsejladens »Fyn rundt«.

4. juni

Finn Rahbek udpeges til forstander for Koldingegnens Idrætsfeterskole. Skolens plan er nu at starte til januar 1985.

Fagbevægelsens Kolding Nærradio får følgeskab af en kristen nærradio Radio Kolding, der drives af den Apostolske Kirke med frivillig arbejdskraft.

Det meddeles, at freelance-journalisten Ole Quist, Kolding, hædres af landsforeringen »Respekt for Menneskeliv« for sine artikler om brugen af stoffet halogen fra fostre til kosmetik.

7. juni

Efter en omfattende presseomtale – bl. a. i TV-avisen – af den økonomiske kriminalitet i Kolding og udtalt frygt fra ledende erhvervsfolk og politikere for byens rygte, fremhæver politimester Tage Bækgaard: »at, der er tale om ganske få sager sammenlignet med anden kriminalitet, at sagerne ikke har indbyrdes sammenhæng, og at der måske nok i enkelte tilfælde kan blive tale om beløb i million klassen, men absolut ikke i milliard og i hundreder af millioner«.

14. juni

49,4 procent af Koldings vælgere går til EF-valg. Resultatet fremgår af tabel s. 18. Ole H. Rasmussen, Socialdemokratiet, opnår ikke valg, men p. g. a. mange personlige stemmer, går han op fra en 11. til en 7. plads på Socialdemokratiets liste. Jens Møller, Kristeligt Folkeparti opnår heller ikke valg.

Ved Kolding kommunale Musikskoles afslutningskoncert på Munkensdam Gymnasium får skolen overrakt en fane af Danmarks-Samfundet.

15. juni

På Valdemars-dagen overdrager Danmarks-Samfundet faner til Kolding og Omegns Autoreparatør Forening, orkestret »Trut i takt«, KFUM-spejderne i Øster Starup og Vester Nebel, spejderhu-

set »Den selvejende institution Ålykkegade 45«, Bakkeskolens Forældreforening og efter sædvane til Skamlingsbankens flagstang.

Sammenslutningen af Firma Funktionærer åbner kontor i Blæsbjerggade.

16. juni

Kæmpetårnet på Koldinghus, genopført 1933–1935, er udsat for vejr og vind i en sådan grad, at det har været nødvendigt for Museet på Koldinghus at lukke de to øverste tårnrum. Regnen vasker mørtlen ud af murens fuger og fugten trænger ind i tårnrummene. Samtidig lider resten af museet under for høj luftfugtighed og utætte vinduer. Der er iværksat undersøgelser til løsning af problemerne.

17. juni

Trekantens Turist Cykelklub og Kolding Folkeblad samler 600 cyklister til turen gennem de 8 sogne.

18. juni

Irma Andersen, Seest, udnævnes til »Koldings Aktive Hverdagsborger 1984« af en alternativ gruppe bestående af bl. a. Bent Eliassen, Martin Castenstein og Poul Thomassen. Komiteen ønsker med sin udnævnelse at danne et modstykke til – hvad den ser som – Kolding Træfs eliteprægede borgervalg og at påskønne Irma Andersens virke for familier med institutionsbørn.

19. juni

Kommunens forskønnelsesudvalg belønner AAB's indpasningsbyggeri i Borger-

Stemmeafgivning ved EF-valget den 14. juni 1; 84.

Afstemningsområder	Vælger- antal	Gyldige stemmer fordelt på kandidatlisterne										Ugyl- dige	Afgivne stemmer
		A	B	C	F	M	N	Q	V	Y	Z		
1) Sct. Nicolai Skole	7706	807	90	998	331	247	794	158	314	38	123	41	3941
2) Riis Toft Skole	5937	711	45	486	298	119	635	160	137	15	102	23	2731
3) Brændkjærskolen	8684	1004	102	1031	313	271	782	175	295	16	156	27	4172
4) Dyrehaveskolen	4900	661	46	357	247	92	509	68	117	14	62	21	2194
5) Lyshøjskolen	2229	104	40	569	72	102	176	28	130	4	31	9	1265
6) Eltang Centralskole	600	65	12	68	25	21	44	25	106	1	6	3	376
7) Almind-Viuf Fællesskole	1521	106	33	172	39	57	92	25	216	6	44	7	795
8) Bramdrup Skole	3673	277	59	571	132	163	324	67	215	7	56	13	1884
9) Sdr. Bjert Centralskole	2197	195	35	289	79	86	222	44	153	6	55	9	1173
10) Vonsild SognesTale	1495	157	20	190	40	40	131	33	99	4	33	5	752
11) Bakkeskolen, Seest	3537	427	39	308	138	96	303	104	146	5	76	15	1657
Kolding i alt	42479	4514	521	5039	1714	1294	4012	885	1928	116	744	173	20940

Forkortelser: A=Socialdemokratiet, B=Det radikale Venstre, C=Det konservative Folkeparti, F=Socialistisk Folkeparti, M=Centrum-Demokraterne, N= Folkebevægelsen mod EF, Q=Kristeligt Folkeparti, V=Venstre - Danmarks Liberale Parti, Y=Venstresocialisterne, Z=Fremskridtspartiet.

Kilde: Materiale fra Kolding Kommunes borgmesterkontor.

gade/Katrinegade, den ny præstebolig i Bramdrupdam og restaureringen af Hvüidsminde.

Sct. Nicolai Kirke modtager 7.000 kr. fra Canada som arv efter Marie Elisabeth Wheeler, født Fitting, døbt og konfirmeret i Kolding.

20. juni

Fhv. tandlæge og plantageejer Gustav Johannes Lind, grundlægger af Trapholt-fonden, dør.

22. juni

Entrepreneur Peter Nielsen kan melde om byggeboom og mangel på byggegrunde.

Cityforeningen arrangerer for første gang midsommerfest i byens gader med musik fra tribuner og udskænkning. Desværre

lykkedes det ikke at tage vejrguderne i ed.

Det ombyggede Låsbyhøj indvies.

23. juni

Luffe 44eren »Josephine« med hådebygger Oluf Jørgensen, Kolding vinder »Sjælland rundt«.

25. juni

Kolding byråd beslutter at etablere sivegade i Klostergade mellem Slotsgade og Gråbrødregade og godkender salget af Sdr. Torv til Kgl. Brand.

26. juni

Kolding Ny Glaslager har købt Bdr. Tranbergs haller på havnen, hvor firmaet hidtil har lejet sig ind i en del af lokalerne.

JULI 1984

1. juli

Det meddeles, at såvel indenrigsminister Britta Schall Holberg som Tilsynsrådet for Vejle amt efter spørgsmål fra Venstresocialisterne finder, at »Kolding Træf«-udvalgets og borgmesterens rejse til Wien ikke var forkert. I svarene lægges vægt på, at rejsen tjente et kommunalt formål og at byrådet næsten enstemmigt støttede rejsen. Tilsynsrådet anbefaler dog fastere retningslinjer for brugen af »Kolding Træf«-komiteens midler.

Leif Kruse, Kolding, og Morten Espersen, Bagsværd, vinder dobbelt sculler i letvægt ved Henley Regattaen på Themsen.

2. juli

Økonomiudvalget beslutter ikke at sælge

den svenske hotelkæde Scandic AB en grund. Beslutningen kommer efter en henvendelse fra det store hotelprojekt Kolding Konferencehotel A/S, som anfører, at et eventuelt salg til svenskerne vil medføre en nyvurdering af konferencehotelplanerne.

3. juli

Ved Kolding Byret dømmes kommunen til at tilbagebetale Finn Bernstoff Nielsen og hustru 7.500 kr., som de i perioden 1980 til 1982 har betalt for meget for børnedagpleje. Sagen er af principiel betydning og afgørelsen medfører at kommunen vil tilbagebetale ca. 2,5 mill. kr. til forældre, der i perioden 1976 til 1983 har betalt for meget for børn i dagpleje.

Pasilac Therm A/S offentliggør regnskab for perioden 1. maj 1983 - 30. april 1984. Virksomheden har haft en fremgang i omsætning på 8,4 procent.

I/S Kolding Industrihaller holder rejsegilde på ny industrihal på Platinvej. Hallen skal udlejes til virksomheder, der vil etablere sig i Koldingområdet.

5. juli

Plejehjemmet Vonsildhave kan indvie en vandkunst udført af Kai Christoffersen, Kolding, på initiativ af Vonsild Sogns Beboerforening.

6. juli

Undervisningsministeriet godkender Koldingegnens Idræts efterskoles planer om en skole på halv kraft med 30 elever fra januar 1985.

Den gamle Kolding-virksomhed, papirvirksomheden P. Blicher A/S, overtages af S. Møller Christensen A/S Århus.

7. juli

Vejle Amtskommunes Forvaltning for Teknik og Miljø udsender i denne tid sin årlige rapport (for 1982) om vandforureningstilstanden i Vejle Amt. Det fremgår, at vandløbene er blevet renere siden 1970, medens situationen for søerne Slotssøen og Dons-søerne er alvorlig.

Aviserne kan melde om forpremiere på den tredje Koldingkabaret, som ganske vist finder sted i laden på Aakjær i Sdr. Stenderup. De medvirkende er Erik Storer og Wandy Tworek.

11. juli

Cityforeningen afholder Wild West-markedsdage på onsdagene 11., 18. og 25. juli.

Arbejdsformidlingen kan melde om mangel på langtidsledige mænd. Arbejdsformidlingschef Laura Meyer Hansen glæder sig iøvrigt over, at det private erhvervsliv har fået en god forståelse for ansættelse af langtidsledige og over at mange efter den 7 måneders periode i en privat virksomhed ansættes fast sammesteds.

12. juli

Museet på Koldinghus kan som eneste museum i Jylland præsentere en udstilling af porcelæn fra den portugisiske Vista Alegre-fabrik.

Danmarks Radios serie »Sommer er det - et sted i Danmark« er i Kolding, og sender fra Turistkontoret i Helligkorsgade.

13. juli

Den Apostolske Kirke i Danmark afholder for 56. gang internationalt stævne i Kolding.

De Uddannelsessøgendes Samarbejdsudvalg og Landsforeningen Ungbo finder sammen om en fælles formidling af udlejning af værelser til unge.

I ventetiden for genbebyggelsen af Bredgade-pladsen foretager Museet på Koldinghus arkæologiske udgravninger på stedet. I løbet af 4 måneder skal pladsen gennemarbejdes.

20. juli

Koldings vel mest berømte revy »Sans Souci« har 1984-premiere. Blandt årets optrædende er Ulla Asbjørn Andersen, Jytte Breuning, Dario Campeotto, Dorthe Kollo og Ole Søltøft samt som et lokalt islæt pigerne fra Lisbeth Bjørn Erikssens Dance Company.

23. juli

Pensionskassernes Administrationskontor, PKA, trækker sig ud af Bredgadeprojektet. Det var et tilbud fra PKA som 25. juni forårsagede, at sagen om Bredgade-bebyggelsen blev udsat af byrådet.

26. juli

Arbejdsmarkedsnævnet for Vejle Amt offentliggør et program for udviklingen i

beskæftigelsen og ledigheden i juli og oktober kvartaler 1984. Der meldes om de samme positive forventninger i hele regionen og om en større eller uændret beskæftigelse. For Kolding-området forventes to store byggerier at give bedre beskæftigelse i bygge- og anlægsbranchen.

27. juli

Der er premiere på »Annie Get Your Gun« som årets festspil i Den Geografiske Have. Skuespiller Kjeld Høegh er også i år instruktør. Eneste professionelle optrædende er Anna Gadborg (som Annie Oakland). Over 100 amatører medvirker.

Det meddeles, at den mangesidede kulturpersonlighed og fhv. HK-formand Charles W. Jensen, er død. Se i øvrigt Thorkild Hammings nekrolog over Charles W. Jensen s. 24.

30. juli

Kolding Boldklub afholder ungdomsturnering i fodbold – kaldet »Koldinghus Cup 1984« – i perioden 30/7–1/8.

AUGUST 1984

1. august

Som et led i investeringer på ialt 2,5 mill. kr. overtager andelsfirmaet Kolding Omegns Foderstof- og Gødningsforening en hal på 2200 kvadratmeter fra et af Dansk Landbrugs Grovvarerelskabs datterselskaber, D. A. G.

Bygningen af Koldingegnens Idrætsefterskole besluttes iværksat med ufaglært arbejdskraft for jobskabelsesmidler p.g.a. mangel på ledige faglærte bygningshåndværkere. Første del af byggeriet skal være færdigt 1. januar 1985.

Som ny menighedsforstander for den apostolske menighed i Kolding tiltræder Vilhelm Bech-Hansen. Han afløser Jens Peter Larsen.

2. august

Hjemmesygeplejen udvides til en døgnordning, således at hjemmeboende patienter også kan få besøg efter kl. 23.00. Udvidelsen sker, fordi flere patienter sendes hjem tidligere og fordi flere opgaver klares hjemme.

3.–5. august

Kolding Sejlklubs kapsejlads »Samsø Rundt« vindes i stille vejr af Kolding-båden »Vitesse«.

5. august

Ved weekendens danske vandskimesterskaber får Marianne Steinfath i juniorklassen en 1. og 2. plads i henholdsvis trick og hop.

Ved generalforsamlingen i Kolding Omegns Foderstof- og Gødningsforening meldes om en omsætningsfremgang på 11% i mængde, 15% i kroner og et »acceptabelt resultat«.

7. august

Kolding Industrirenovation A/S (»Kiras«) påbegynder opstillingen af en række fla-

skecontainere til brug for koldingenser-nes overskydende glasemballage.

9. august

Ved sin tilbagekomst fra De Olympiske Lege i Los Angeles hædres Bo Lilja, Kolding – Bramdrup Skytteforening, for sin indsats, af sine politikolleger, af skytteforening og på rådhuset af fungerende borgmester Alex Jentsch og formanden for Idrætsudvalget Marie Tastesen. Bo Lilja opnåede d. 1. august en 5. plads i riffelskydningens helmatch.

11. august

Koldingegnens Folkedansforening afholder efter traditionen sit årlige sommerstævne ved Skamlingsbanken.

Ib Klostergaard korter en time af sidste års rekord i 5-disciplins »motionsidræt«.

12. august

Bo Lilja vinder det jyske mesterskab i riffelskydningens helmatch.

Ved de jyske ungdomsmesterskaber i atletik sikrer Kolding KFUM's deltagere sig 2 guld-, 4 sølv- og 6 bronzemedaljer.

På rofronten vinder Dorte Nielsen fra Kolding Dameroklub sammen med 3 fra Lyngby og Stevns det nordiske mesterskab i dobbeltfirer med styrmand.

16. august

Kolding Kommune annoncerer med ledige børnehavpladser med prisgaranti frem til 1. 1. 1986.

17. august

Ved afslutningen på høringsperioden for kommuneplanforslaget er indkommet 17 indsigelser bl. a. fra handlende i Låsbygade og Adelgade mod omdannelsen af den vestlige del af Jernbanegade til sive/gågade og fra foreninger og enkeltpersoner i Bramdrupdam mod bygning af ældreboliger på Centervej. Ældreboligerne ønskes i stedet placeret på »Fortet« mellem Kirkely og Bramdrup Skovvej.

KIF præsenterer ny fodboldtrænere. Bent Dahl overtager posten efter Jack Johnson i næste sæson og fra 1986 overtager Flemming Serritslev posten. Som ny spiller præsenteres den 15-årige Johnny Mølby (fætter til Jan Mølby).

18. august

Den 88-årige Meta Runager og sygehjælper Linda Holm, Plejehjemmet Højegården, udgiver bogen »Rim og Digte over hverdagen«.

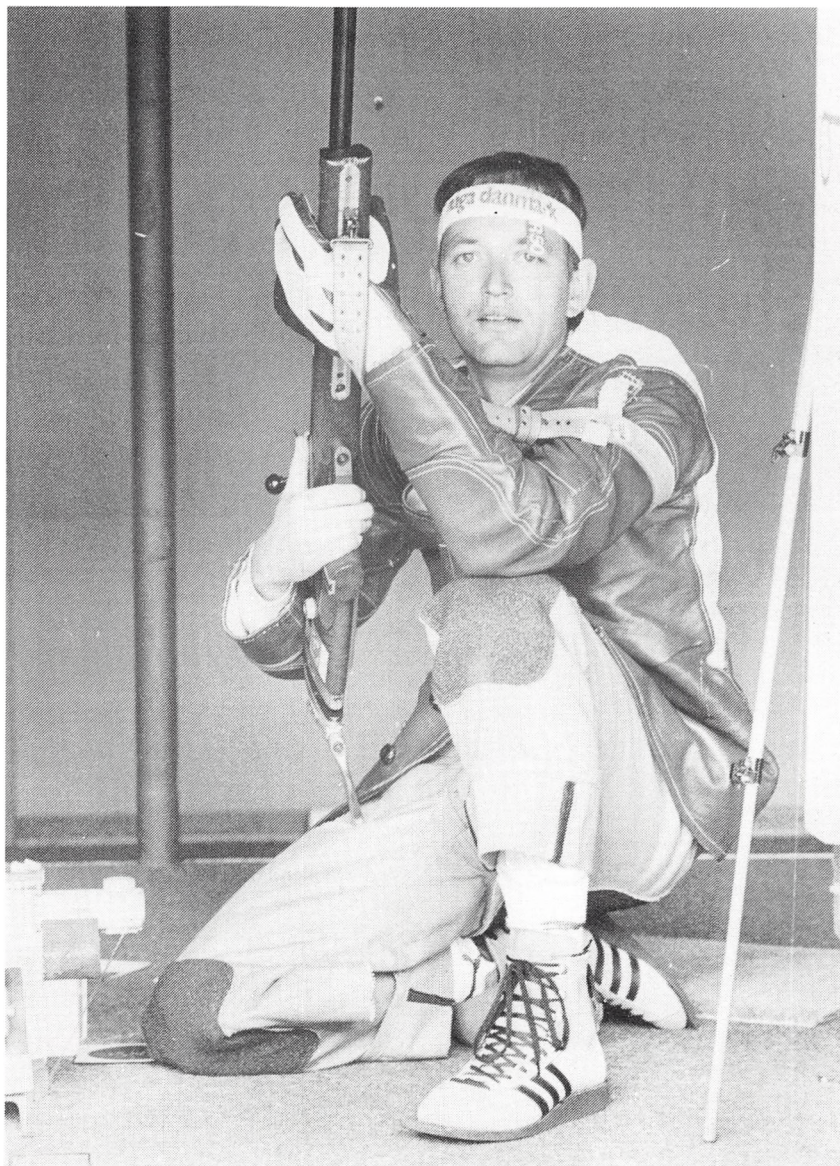
22. august

I det traditionelle og uformelle motionsarrangement »Slotsstafet-løbet« deltager 455 personer eller 91 hold.

23. august

Regnskabet for Kolding Havn for 1983 viser stigende omsætning og indtægter. Overskuddet blev 3,3 mill. kr. eller 2,7 mill. kr. større end forventet.

En eksplosion i et fyrrum på Pasilac resulterer i to kvæstede, en væltet ydermur og en smadret bil.

Kolding-skytten Bo Lilja markerede sig i 1984 bl. a. med en 5. plads ved De olympiske Lege i Los Angeles. (Foto: Kolding Folkeblad, 8. august 1984).

Fra »Annie Get Your Gun« i Den Geografiske Have. (Foto fra Kolding Turistbureau).

24. august

Koldings adoptivskib korvetten Peter Tordenskiold aflægger visit i Kolding.

27. august

Jyske Tidendes bestyrelse beslutter at flytte hovedredaktionen til Åbenrå. I Kolding forbliver administration, Kolding-redaktion, Kolding Ugeavis og rotationspresse i Jernbanegade, medens sætteri og reproafdeling skal flytte til industrigrunde.

Trekantens Mejeriselskab VEKOFA overtager Haderslev Mælkecentral.

29. august

KFUM's bygning i Bredgade købes af Jyske Bank, som flytter fra Jernbanegade til de ny store lokaler i begyndelsen af 1985. Banken vil dog kun selv bruge en del af bygningen og KFUM's aktiviteter i bygningen fortsættes ligesom udlejningen af klubværelser, Tjæreborgs La Santa Sport og en lægepraksis.

»Fritterflåden« søsættes. Den er bygget af børnene fra Fritidshjemmet Skovparken af 8.911 mælkekartoner. Den navngives under brug af skummetmælk og menes at være verdens største »tømmerflåde« af mælkekartoner.

30. august

For anden gang er Kolding vært for en flydende bådmesse. Grev Ingolf af Rosenborg og borgmester Bent Rasmussen åbner udstillingen.

Priskrigen mellem stormagterne i dagligvarehandelen, indledt på Sjælland, når til Kolding, da Føtex annoncerer med sammenligninger mellem egne, Kvicklys og Brugsens priser.

31. august

Grossistvirksomheden VENO holder rejsegilde på udvidelsen på H. C. Ørstedvej.

Kilder:

Jydske Tidende

Kolding Folkeblad

Kolding Byråd: Forhandlinger

Nyt fra Kolding Erhvervsråd

Nyt fra Amtsarbejdsmarkedsnævnet i Vejle Amt

Statistiske efterretninger, afdeling: Befolkning og valg

Desuden materiale fra:

Borgmesterkontoret, Arbejdsformidlingen i Kolding, Guld Marketing & Public Relations, Sct. Michaels Skole, Kolding Folkeblad, Kolding Turistbureau og Sparekassen Sydjylland, som forfatteren alle takker for velvillig bistand.

Charles W. Jensen

Af Thorkild Hamming

I et interview, der blev optaget på bånd i 1982 til bibliotekets lokalhistoriske samling, røbede Charles W. Jensen, med en let vrissen over sine forældres – syntes det ham – mærkværdige påfund, at det mystiske W i hans navn står for Willemoes.

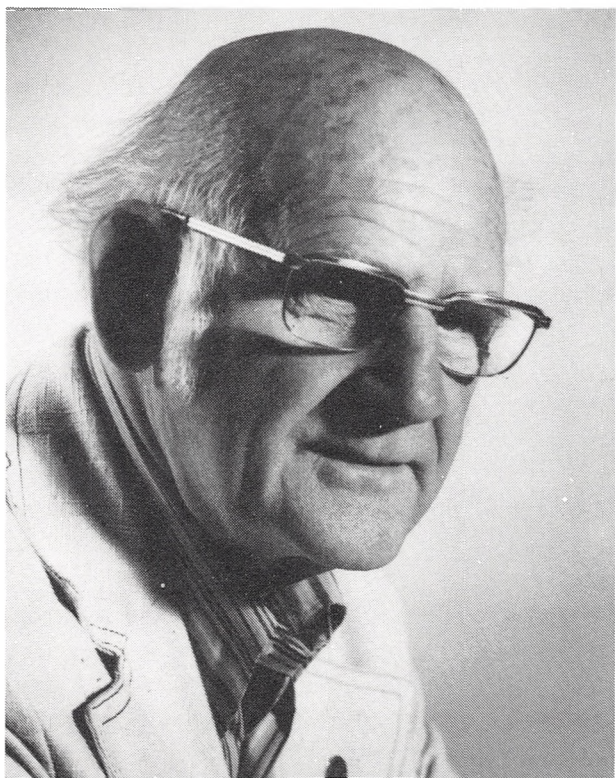
Nu var den bolde ungersvend jo ikke ene om at bære dette hæderkronede slægtsnavn, men det er ikke så ligetil at udforske, hvem der ellers kan have inspireret de unge forældre til at belemre deres trediefødte med dette navn, for maskinarbejder Jensen og hans kone, der var datter af en af Chresten Bergs gamle stillere, har næppe følt trang til at kalde deres barn op efter den konservative Ribe-redaktør.

Den erklærede pacifists uvilje mod at bære et søheltenavn er vel nok forståelig, men større var animositeten dog ikke, end at Charles Jensen livet igennem brugte mellemnavnets forbogstav for at skille sig ud fra andre, der bar samme for- og efternavn, og Charles W. var det navn, han gik under som en af Koldings kendte borgere, hvis man tør bruge den benævnelse om en mand, der – for at bruge hans eget udtryk – var nærmest religiøs socialist – og som trods socialdemokratiets stilling til NATO og militærvæsenet i det hele taget i hans manddomsår – fandt det absurd at tilslutte sig de radikale, fordi de var borgerlige, medens han som pacifist ikke kunne slutte sig til dem, der stod til

venstre for socialdemokratiet, fordi de var revolutionære.

Nu var det ikke som politiker, Charles W. tjente sine sporer. Ganske vist er jeg helt uden kendskab til Charles W.s indflydelse på sine stedlige partifæller, men den har efter alt at dømme været til at overse – i hvert fald midt i 50erne – da han som medlem af det selvejende centralbiblioteks bestyrelse måtte være en magtesløs tilskuer til, at byrådet forsøgte at udsulte biblioteket, fordi magthaverne ikke sympatiserede med overbibliotekarens politiske holdning, og det var næppe heller hans politiske indflydelse, der stillede sig i vejen for en Berufsverbot-affære i Kolding, en halv menneskealder før denne glose indgik i det danske ordforråd. Trådene blev redet ud af den undervisningsminister, som senere blev vor første kulturminister, men desværre lykkedes det ikke for samme dynamiske og idealistiske minister at bøde på de skader, som de helt utilstrækkelige bevillinger havde påført bibliotekets bogbestand.

Charles W. bidrog imidlertid – som hendes tro væbner – på afgørende vis til at give overbibliotekar Ida Backmann styrke til at stå de onde år igennem, og da han efter tidligere kæmner Zoffmanns afgang trådte til som formand for Jens Holms Biblioteksfond, kunne han, med sin klare forstand og

Charles W. Jensen.

med den viden som han havde tilegnet sig gennem sin handelsuddannelse og sit mangeårige virke i en af byens betydende erhvervsvirksomheder, på helt afgørende vis bidrage til, at den af Zoffmann gennem mange år administrerede gave fra Jens Holm kunne omskapes til ramme om en biblioteksaktivitet, der kunne leve op til intentionerne i biblioteksloven af 1964, ligesom han som mangeårig formand for Kolding Biblioteksforening virkede for, at biblioteket som kulturformidlingsinstitution fik en position i første række i Kolding.

For Charles W. var læsning og biblioteket noget

nær en livsbetingelse, og for en biblioteksmand er det vel rimeligt at fokusere på Charles W.s indsats på biblioteksområdet og vurdere hans virke på dette område som særlig betydningsfuldt; men samme biblioteksmand har mødt Charles W. som medkæmper på mange andre af kulturformidlingens fronter. Charles W. Jensen var levende optaget af og meget vidende om hjemstavns og landets historie – en interesse, der helt naturligt gjorde ham til en af Koldinghusmuseets og Lokalhistorisk Samlings mest trofaste brugere og venner. Desværre lykkedes det ikke at knytte Charles W. til museet som ansat, da han i begyndelsen af 70'erne søgte stillingen som museumssekretær, som han måtte anses som selvskreven til, men da der efter museets kommunalisering blev oprettet et rådgivende museumsnævn, var det en selvfølge, at han fik sæde i dette, hvor han virkede som et meget aktivt medlem til sin død.

Man kunne være sikker på at møde ham til koncerter og teaterforestillinger, og på teaterområdet ydede han også en organisatorisk indsats som medlem af Andelsteatrets hovedbestyrelse – og som kasserer for Arbejdernes Forsamlingsbygning virkede han gennem mange år bl. a. for at skabe gode rammer om byens teaterliv. Det kan ikke lægges ham til last, at den opgave endnu ikke er løst i Kolding.

Men i øvrigt ydede han vel på kulturformidlingsområdet en ikke mindre væsentlig indsats som formand for AOF, som mangeårig leder af litteraturstudiekredse, som kunstanmelder i dagspressen og som medlem af Forskønnelsesforeningens bestyrelse. Hvordan han også fik tid til at bestride sin stilling som en betroet medarbejder på Brdr. Volkerts Fabrikker i op mod et halvt århundrede og at sidde i ledelsen for Kolding og Omegns Brugsforening og HK i mere end en menneskealder må for-

blive en gåde, men Charles W. Jensen havde lært at bestille noget allerede fra barnsben. Han kunne ud over skolen klare at være mælkedreng om morgenen og bydreng om eftermiddagen og passe Frelsens Hærs søndagsskole tilmed, indtil han som teenager blev ivrig KFUMer. Havde hans lærere i folkeskolen fået gennemtrumfet at han skulle holdes til bogen, eller hans venner i Frelsens Hær fået overtalt hans forældre til at lade ham blive officer i hæren, havde Kolding måske mistet en original personlighed, der kom til at øve en afgørende indflydelse på mange områder i byens liv i dette århundrede.

Charles W. Jensen levede hele sit liv i Kolding, men var ingen hjemmefødding. Han kendte verden udenfor sin hjemby gennem sin omfattende læsning

og fra et utal af rejser, og fra den sidste rejse til hans elskede Amsterdam nåede han ikke hjem.

Charles W. Jensen var ikke noget »nemt« menneske, men det er jo heller ikke nødvendigvis de mest spændende – og spændende var han – ikke mindst når han med ildhu deltog i kulturdebatten i Kolding, hvadenten den udfoldede sig på møder, i avisernes spalter eller – og det var ikke det mindst inspirerende – når han sprang af cyklen og stoppede en med et »jeg ved ikke, om du er klar over?« Man blev klar over det og vil komme til at savne hans hjælp til at komme til klarhed – hans mange gode råd og ikke mindst hans små venskabelige hib.

Med Charles W. har kulturlivet i Kolding i sandhed mistet en frontkæmper.

Han var en af fædrenes værdige sønner.

Bioteknisk Institut – fra hør til bioteknologi

Af P. Sonne-Frederiksen

Ved den 2. verdenskrigs ophør var mange ledere i dansk erhvervsliv og medlemmer af Akademiet for de tekniske Videnskaber optaget af, hvorledes man kunne styrke og fremme den tekniske udvikling i vort samfund, efter at udviklingen havde været sat i stå i hele krigsperioden.

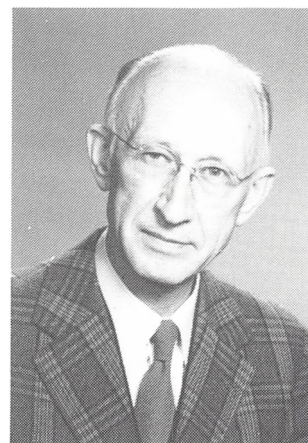
Efter forhandlinger med De danske hørsætteriers Fællesudvalg og medlemmer af Akademiet besluttede Akademiet for de tekniske Videnskaber at oprette Dansk Hørforskningsinstitut, som blev indlejet i lokaler på Hørfabrikken Linum, der var placeret i FDB's fabrikscenter i Viby J.

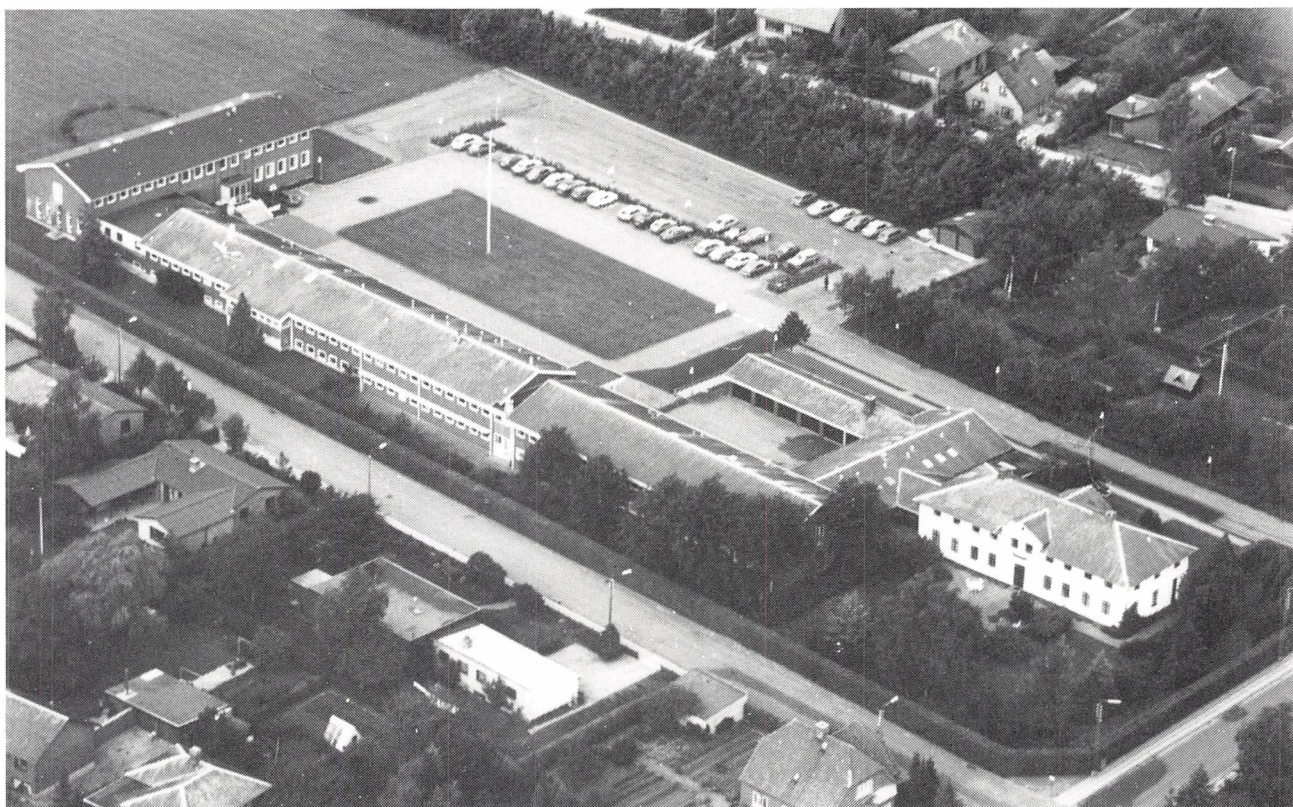
Dansk Hørforskningsinstitut begyndte sin virksomhed den 29. november 1945, og forfatteren til denne artikel tiltrådte som videnskabelig medarbejder den 1. april 1946. Hørinstituttet blev aldrig noget stort institut. I sin bedste periode havde det 9-10 medarbejdere, hvoraf kun 2 havde en højere uddannelse, og i 1956 måtte det opgive lejemålet med Hørfabrikken Linum, og se sig om efter nye lokaler. Valget faldt på Kolding, fordi Danmarks største hørfabrik – Kolding Hørfabrik – var placeret her, og fordi der på Holbergsvej fandtes en gammel ejendom, dengang benævnt Seesthus, som kunne købes for 56.000 kr. Ejendommen var delvis restaureret og delvis i forfald. Ejendommen blev købt

af boet efter proprietær Søren Haue, som i mange år var formand for Kolding Svineslagteri.

Seesthus rummede i 2 planer ca. 500 m² gulvareal, hvoraf omkring halvdelen var optaget af lejere. I underste etage flyttede Dansk Hørforskningsinstitut ind, og denne blev i det første par år en blanding af forstanderbolig og laboratorier. Successive blev ejendommen frigjort for lejemål og hele underste etage taget i brug som forstanderbolig, mens der indrettedes primitive laboratorier og kontorfaciliteter på første sal. Instituttets økonomiske midler var meget begrænsede, og der var ikke mu-

*Forstander, lic. agro.
P. Sonne-Frederiksen.*

Biotechnisk Institut 1983. Hovedafdelingen på Holbergsvej.

lighed for særlig restaurering, endside komfortable forhold, men der blev skaffet arbejdsmuligheder for instituttet, således at det kunne afslutte sin virksomhed med hør, samtidig med at der blev arbejdet med planer for en ny tid; den tid, der skulle føre frem til Biotechnisk Institut, som det fremtræder i dag. Med slutningen af 1958 var hørtiden ebbet ud. De fleste af de oprindelige 10 hørfabrikker var nedlagt, og den selvejende institution Dansk Hørforskningsinstitut modtog ikke længere økonomisk støtte fra hørindustrien, men blev opretholdt ved of-

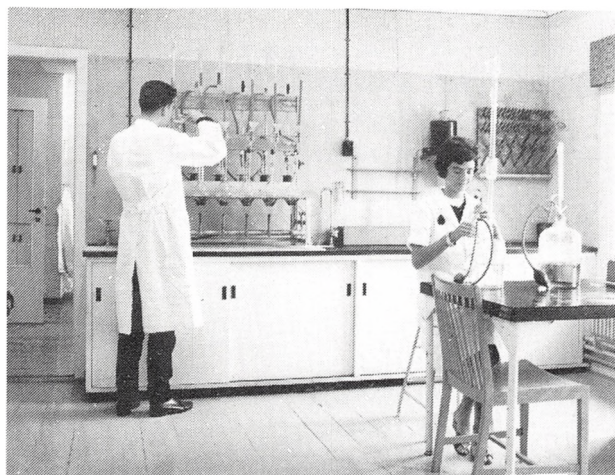
fentlige midler, som bl. a. havde den påtegning, at de skulle medvirke til udarbejdelse af planer for en videreførelse af instituttet under andre vedtægter og med andre formålsparagraffer.

Bestyrelsen besluttede følgelig, at man ikke ville standse den udvikling, som var sat i gang med Dansk Hørforskningsinstitut, men blot erkende, at den danske hørepøke foreløbig var forbi, og derfor ikke kunne give grundlag for Dansk Hørforskningsinstituts videreførelse. Under overvejelserne over hvad fortsættelsen kunne være og blive var

man opmærksom på, at der allerede i 1950'erne var stærke tegn til en gennemmekanisering af det danske jordbrug. Der var tegn til, at fremtidens kornmarker ville blive høstet på en ny måde; kornet opbevaret på en ny måde og anvendt på en ny måde. Der var tydelige tegn til ny planteproduktion i landbrug og havebrug, og der var tegn til, at en forarbejdningsindustri for jordbrugsprodukter ville få stigende betydning. Beslutningen om at ændre Dansk Hørforskningsinstitut til *Forskningsinstituttet for Handels- og Industriplanter* var derfor ikke svær at træffe, men midlerne til at gennemføre ændringen var meget små, og garantien for fremtidig drift ligeledes meget begrænset. Ikke desto mindre blev forsøget gjort.

Det gamle Seesthus havde kun et jordtilliggende på ca. 5.500 m², og dette var naturligvis helt utilstrækkeligt for opbygningen af en moderne institution. Den første opgave var derfor at købe tillægsjord. Det skete i 1959, og jorden blev købt af proprietær Otto Haue, Seestgård - i alt 15.000 m². Derefter var instituttets samlede areal ca. 20.000 m², og der var følgende plads nok til at tage fat.

Før man kunne sætte noget i gang, var en oplysnings- og agitationsperiode imidlertid nødvendig. Der måtte agiteres for et nyt institut på mange felter, og der blev i den næste 5-års periode holdt 200 til 300 foredrag i faktisk alle egne af landet. Langsomt gav denne oplysningsvirksomhed resultater. Kunsttørringsindustrien tilsluttede sig. Fik sine analyser og en vis informations- og forskningsvirksomhed udført i det lille, nye institut, og betalte i de efterfølgende år stigende, årlige bidrag til instituttet. Meget hurtigt efter meldte Kartoffleexportudvalget sig, både med ønske om forskning, men også med penge til bygninger og til drift af udviklingsarbejdet. På dette grundlag blev der allerede i 1961

Interiør fra det gamle laboratorium, ca. 1960.

udarbejdet tegninger til en ny bygning på det nye areal. Denne byggesag blev, på grund af byggestop, ikke realiseret før i 1963, men dermed var der også kommet gang i opbygningen af Bioteknisk Institut. Der blev fra Landbrugsministeriet givet penge til bygninger i 1966, 1968 og 1970, og stadig sammenbygget med det gamle Seesthus rejste der sig derfor et nyt og moderne bygningskompleks, som var i stand til at rumme mange medarbejdere og mange opgaver. Hvis man skal nævne de mest afgørende ting, var det, udover kunsttørring af grønfoder og arbejde med kartofler, forskning og forsøg vedrørende udnyttelsen af de voksende mængder overskudshalm, som blev afbrændt på markerne, og det var analyser, forskning og forsøg vedrørende tørring og lagring af korn, som nu fremkom næsten udelukkende efter mejetærskning i stedet for efter den gamle høst- og lagringsmetode. Der var problemer af kvalitetsmæssig art forbundet med det mejetærskede korn, og det blev fundet anstødeligt, at landbruget brændte sin overskudshalm på et tids-

punkt, hvor træmangel blev forudset af f.eks. FAO, og ønsker fremsat om at finde ud af, hvorledes den halm, husdyrbruget ikke skulle anvende, kunne gå en vej over industrielle anlæg og komme ud som f.eks. træerstatningsprodukter.

Med grønmel, kartofler, halm og korn virkede instituttet i princippet helt frem til midten af 1970'erne. På dette tidspunkt var også navnet Forskningsinstituttet for Handels- og Industriplanter slidt op eller utilstrækkeligt, fordi instituttets forskning og tekniske udviklingsarbejde havde taget en klar drejning imod det teknologiske, modsat den gamle hørperiode, hvor dyrkningsforsøg og vækstproblemer var en væsentlig del af arbejdet. I 1975 besluttede bestyrelsen derfor at give instituttet navnet *Bioteknisk Institut*. Forskningsinstituttet for Handels- og Industriplanter blev altså en udviklingsperiode for det, som i dag eksisterer; en periode, hvori man prøvede sig frem for at finde de aktuelle virkeområder inden for planteforarbejdning. Det var fra starten – også starten af Hørinstituttet – ikke hensigten, at man med det nye, selvejende institut i tilknytning til Akademiet for de tekniske Videnskaber, ville overlapse eller supplere den planteforsøgsvirksomhed, som eksisterer, hovedsagelig i statens regi, og grundlagt for 100 år siden. Det var meningen, at man ville skabe et forarbejdningssinstitut på planteområdet. Et institut, hvori der blev udviklet analysemetoder og tekniske principper for udnyttelse af afgrøder fra landbrug og havebrug til foderformål, til fødevarerformål og tekniske formål. Det kom op igennem 1960'erne og 1970'erne mere og mere ind i debatten, at affald og overskud skulle udnyttes, fordi normale ressourcer efterhånden ikke ville strække til. Det blev moderne at tænke i *genbrug*, i *miljø* og i *ressourceudnyttelse*, og de 3 ord er egentlig nøgleord i Bioteknisk Instituts program.

Fra 1975 var Bioteknisk Institut derfor etableret. Det havde fået nye vedtægter og en ny bestyrelsesstruktur; det havde også fået et andet finansieringsgrundlag, bl. a. på grund af dannelsen af Landbrugets Samråd for forskning og forsøg omkring midten af 1960'erne, og dannelsen af Teknologirådet under Industriministeriet i begyndelsen af 1970'erne. Der var på samme tid skabt økonomiske rammer for en fremtidig drift og faglige programmer for en daglig virksomhed, og der var ansat og uddannet ca. 70 medarbejdere, som var fortrolige med Bioteknisk Instituts målsætning og kvalifikationskrav. Under hele denne udvikling var forfatteren til denne artikel stadig på jobbet. Havde gjort hele udviklingen med og fostret de tanker og planer, som blev realiseret, efterhånden naturligvis i stigende grad sammen med medarbejderne.

De sidste 5 år af 1970'erne voksede medarbejderstaben til godt 80. Samtidig var der foregået en teknologisk udvikling, som fik de gamle lokaler til at virke utilstrækkelige. De var for små, havde for lav loftshøjde og var for dårligt udrustede med installationer. Bestyrelsen besluttede derfor at opføre endnu en bygning, som kunne opsuge alt til administrationsapparatet hørende, incl. bibliotek, frokoststue, mødelokaler etc., og samtidig give mulighed for at fjerne kontorer fra førstesalen i det gamle Seesthus. Denne bygning blev indviet i begyndelsen af 1981, og Instituttet på Holbergsvej havde dermed fået sin nuværende form.

Det bør imidlertid tilføjes, at behovet for tekniske anlæg til forskning og udviklingsarbejde allerede omkring 1970 var blevet så omfattende, at man måtte se sig om efter en »filial«. Hovedafdelingen på Holbergsvej er beliggende på et 2 hektar stort område i et villakvarter, og til dets bebyggelse og virksomhed er der knyttet visse begrænsninger og klau-

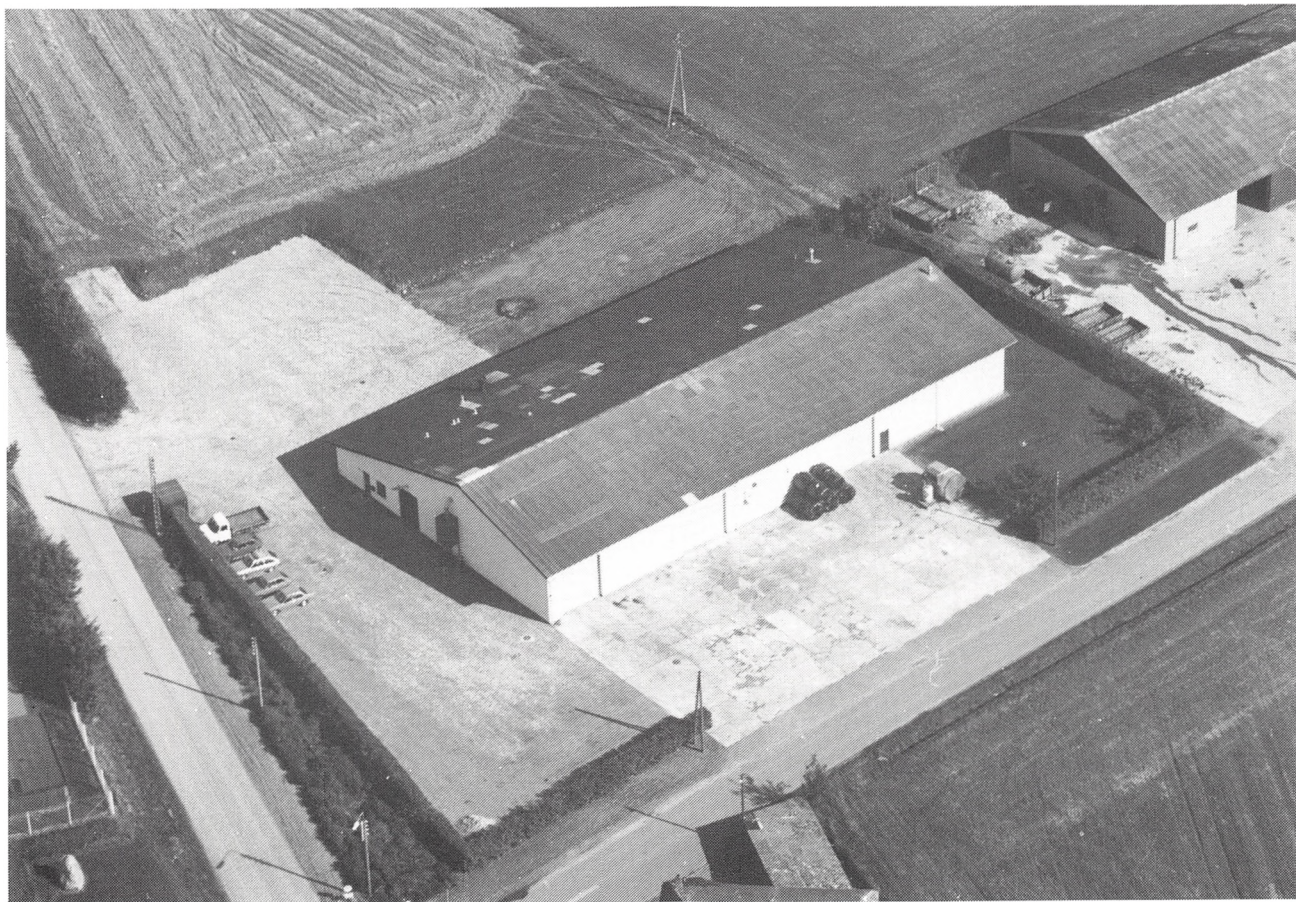

suler. Et teknisk anlæg, det vil sige en prøvefabrik eller en bygning, udrustet med maskiner, der kan forarbejde større produktmængder, kunne følgelig ikke placeres inde i Koldings byområde. Man købte derfor i 1972 en tidligere tørringsstation på Gl. Ålbovej i Sdr. Stenderup, og udvidede og ombyggede denne i 1975 til et teknisk anlæg, der foruden forskellige servicenum indeholder 4 store forarbej-

ningshaller. Disse blev successive udrustet med moderne maskinudstyr, således at teknikken i dag kan karakteriseres som moderne pilot-anlæg – produktions- og prøveanlæg for foderstoffer, melprodukter, tørring, fermentering m.m.

Bioteknisk Institut er følgelig ikke alene en laboratorie-, forsknings- og administrations-virksomhed

Teknisk Anlæg, Sdr. Stenderup. 1983.

Teknisk Anlæg, foderstofhallen 1983.

på Holbergsvej, det er også et teknisk anlæg, 12 km derfra, i Sdr. Stenderup.

Biotechnisk Instituts virksomhed i dag

Det er Biotechnisk Instituts formål at gennemføre forskning og udviklingsarbejde vedrørende forarbejdning af produkter fra og til jordbruget til fremme af udnyttelsen af disse. Det er ligeledes Institutets opgave at gennemføre oplysningsvirksomhed

inden for arbejdsområdet, og det er endelig Institutets formål at gennemføre kontraktforskning, teknisk service og afprøvningsvirksomhed for klienter.

Med disse dele af formålsparagraffen er der peget på, at Biotechnisk Institut dels er offentlig understøttet og dels selv skal skaffe sig indtægter til dækning af de daglige omkostninger. Den årlige omsætning er i midten af 1980'erne ca. 20 millioner kr., hvoraf godt halvdelen kommer fra offentlige bevillingsor-

ganer (Teknologirådet, Landbrugsministeriet m. fl.) og for knap halvdelens vedkommende som egne indtægter, det vil sige betaling for opgaver, der løses for erhvervslivet. Det sidste kan være enkeltvirksomheder eller grupper af virksomheder, og det kan være producerende enheder eller organisationer.

Bioteknisk Institut er i dag opdelt i 5 sektorer eller afdelinger:

- en administrationsafdeling, som samtidig omfatter den tekniske service, der er knyttet til vedligeholdelse af bygninger og anlæg, samt rengøring,
- en afdeling for foderstofteknologi,
- en afdeling for bioteknologi,
- en afdeling for vegetabiliske råvarers teknologi, og
- en teknisk afdeling.

Til bemanning af disse aktivitetsområder er ansat ca. 75 medarbejdere, omregnet til heltidsansatte. Ca. en tredjedel af disse er højere uddannede medarbejdere (ingeniører af forskellige retninger, dyrlæger, agronomer, hortonomer, cand. scient'er, mejeriingeniører og cand. oecon.). Den anden tredjedel er tekniske assistenter og medarbejdere på mellemteknikerniveau. Den sidste tredjedel er administrativt uddannede funktionærer og teknisk uddannede servicemedarbejdere.

Industriel foderproduktion er Instituttets største arbejdsfelt. Der gennemføres analyser på foderprøver - analyser for næringsværdi, sundhedsværdi, kemisk sammensætning etc. Der udvikles nye analysemetoder under anvendelse af kendte og nye principper. Der afprøves tekniske produktionssystemer og udvikles nye metoder for foderproduktion,

incl. foderblanding og foderstruktur. I sidstnævnte tilfælde kommer det tekniske anlæg i Sdr. Stenderup stærkt ind i billedet. Her er der i en foderstofhal på ca. 600 m² opstillet et fuldt styrbart foderproduktionsanlæg med tilhørende halmlinie. Dette anlæg er egnet for forsøgsproduktion samt for demonstration og undervisning.

De afgørende emner inden for industriel produktion af foder til dyr er at behandle og blande næringsrige komponenter samt nødvendige tilsætningsstoffer (vitaminer, mineraler m.m.) på en sådan måde, at det færdige produkt modsvarer dyrenes næringsbehov. Den sidste opgave er vanskeligere, end de fleste uden for ekspertkredse måske gør sig klart.

Man skal imidlertid betænke, at husdyrbruget i hele den rige del af verden tager form af større og større besætninger, som ernæres og passes efter principper, der meget minder om samlebåndsproduktion. Mulighederne for husdyrkoncentration skabes fortsat gennem kemisk og teknisk forskning, der fremmer sikkerheden omkring staldsystemer

Apparater til højtrykssvæskromatografi, 1983.

m.m. Også foderet skal være fuldgyldigt, målt i forhold til dyrenes behov, og alle aktiviteter, som kan fremme og forbedre ernæring af husdyr er emner for Institutets Afdeling for Foderstofteknologi.

Forstået på denne måde falder lagring og konservering af grønafgrøder, korn, importerede olieåger og -skrå, danskavlet raps og ærter m.m. inden for foderafdelingens arbejdsfelt.

Afdelingen for Bioteknologi har som hovedopgave at varetage forskning og undervisning, der kan medføre en øget anvendelse af organisk affald og biprodukter. Halm er tidligere nævnt, men området omfatter også frugt vand, vegetabilsk affald m.m. Der arbejdes i afdelingen med udnyttelse af halm til spånplader, cellulosemasse, som kan støbes til æggebakker, pap og papir og lignende, og der arbejdes med intensive teknologier og metoder, som kan omforme de organiske biprodukter til halvfabrikata til kemisk industri. Det sidste kan f. eks. være alkohol til teknisk brug, kemiske stoffer til anvendelse inden for produktion af vaskemidler etc. Meget tyder på, at moderne bioteknologi med anvendelse af nye former for mikroorganismer, som evt. skabes ved gensplejsning, via fermentering, kan blive interessante værktøjer for udnyttelsen af organisk affald.

Den 3. faglige afdeling (de vegetabiliske råvarers teknologi) arbejder med produkter, som kan fortæres af mennesker og følgelig indgår i fødevarerindustrien og fødevareromsætningen. Det drejer sig om kartofler, kål, gulerødder, champignon etc., og hovedopgaver på dette felt er at udvikle transport og lagersystemer, der øger holdbarheden af de meget sårbare afgrøder og produkter, alt med det formål at øge mulighederne for en national forsyning af befolkningen med frisk frugt og grønsager. Vort lands import på dette område er meget stor, og der er omfattende økonomiske spørgsmål forbundet med at

Fra Bioteknisk Instituts forhal, 1983.

øge udnyttelsesgraden og forsyningen med frugt og grønsager til gavn for sparet import. Institutet bistår i udstrakt grad frugt- og grønsagsområdet med forbedrede metoder til håndtering, pakning og distribution. Alt dette er i overensstemmelse med en udvikling i vort samfund, der peger mod en stadig øget anvendelse af vegetabiliske næringsmidler på bekostning af animalske.

Den 4. afdeling – den tekniske – beskæftiger sig udelukkende med problemer vedrørende bygninger og maskiner til foderstoffer, vegetabilsk, biologisk affald og lignende. Denne sidste afdeling er derfor udelukkende bemandet med teknisk uddannede medarbejdere. Den virker ikke som rådgivende ingeniørfirma, men som forsknings- og udviklingscenter for de tekniske systemer, der er aktuelle i jordbrugets omstillingsproces mod højere grad af industrialisering. Industriel forarbejdning af råvarer og forøgelse af kvaliteten i de færdige produkter til husdyrfodring, human ernæring og tekniske produkter.

På det foreliggende grundlag kan Bioteknisk Institut følgelig karakteriseres som et forarbejdningsinstitut for vegetabiliske råvarer fra jordbruget – landbrug og havebrug i forening. Institutet er opstået som et barn af den industrialiseringsproces, der har fundet sted i vort samfund i den sidste menneskealder, og som også omfatter jordbruget. Institutet er det eneste af sin art i Danmark, og det er det største forsknings- og teknologiske servicecenter i det sydjyske område, det vil sige fra den dansk-tyske grænse til Århus-området. Således forstået har Bioteknisk Institut hele Danmark som sin arbejdsområde. Medarbejderne må følge med i den samlede, danske udvikling inden for jordbrugsbaseret industri, og under udførelsen af deres gerning også rejse meget for at følge jordbrugsindustriens udvikling, yde teknologisk service og vedligeholde kontakten med en biologisk præget erhvervssektor.

I årenes løb har Institutet været besøgt af et meget stort antal mennesker fra alle dele af verden. Disse er trukket til som følge af publikationer i internationale tidsskrifter og som følge af danske myndigheders, herunder ministeriernes, anbefalinger

ger til gæster, der har besøgt Danmark for at studere det internationalt kendte, danske landbrug og dets produktionsmetoder. Kontakten med de mange udenlandske forskere og erhvervsfolk har nu og da medført opgaver i udlandet; opgaver inden for udnyttelsen af strå og andre biprodukter, og opgaver inden for analysevirksomhed, lagerteknologi m.m. Derved er der skabt en moderat indtjening til supplerende af de indtægter, dansk landbrugsindustri har givet Institutet, og de tilskud til forskning og oplysningsvirksomhed, som statslige og private organer har ydet.

Vurderet under et kan man vist fastslå, at Bioteknisk Institut på grund af noget, der ligner en tilfældighed, er blevet placeret i Kolding, men man kan også fastslå, at denne placering har vist sig fordelagtig. Trekantområdet er det sted, hvor Danmarks hovedbaner og hovedveje skærer hinanden, og forbindelseslinierne til det samlede, danske område er derfor gode. Endelig er der i nyere tid en tendens til, at den østdanske udvikling ønskes bremset til fordel for en erhvervs- og institutionsspredning, som i særdeleshed har adresse til Jylland. Danmarks medlemskab af EF siden 1972 øver måske nogen indflydelse på denne holdning.

På det foreliggende grundlag er der anledning til at tro, at Bioteknisk Institut er kommet for at blive, og at Institutet fortsat vil vokse i faglig og videnskabelig bredde.

Den kinesiske viceministerpræsident Kumu på besøg på Bioteknisk Institut i slutningen af 1970'erne. Til højre for ham tidligere udenrigsminister Kjeld Olesen og forstander P. Sonne-Frederiksen.

Høstfesterne på Kolding Hørfabrik

Af Leo E. Frederiksen

Atter en gang er vor hør i lade
atter en gang er vi samlede glade
Vi fejre vor høstfest' og sammen vi glædes
for hørren, – der voksed' endog uden at vædes.

Til hverdag vi af og til trækkes om lidt
i dag vi vil fejre, hvad er dit og mit, –
thi' den høst som nu er mejet og rusket
skal give os alle brød' det må i huske. –

Aah! – så I da hørren stod blå og hvid?
Dengang' – det var i årets bedste tid. –
Den bølged i vinden og bøjed' sig lidt
den ranked sig i solen og hvisked' blidt: –
»Jeg er hørren din mester og ven
hold jer nu rede pige og svend,
thi snart vil jeg bugne af kapsler med frø
da ved jeg, jeg skal ruskes, – ved – jeg skal dø«.

Så hører I ruskerens raske snurren,
der rykkes og ruskes – ej uden knurren. –
Med heste og motor fremad det går,
så bliver jeg skættet til taver og blå,
jeg bliver heglet og kartet – ja' meget mer'
en skønne dag – en hvid dug du ser.
Det er mig. – Hørren din mester og ven
heglet og spundet af pige og svend!

Dette er en prolog skrevet af Peter Andersen (»Peter Post«) til høstfesten på Kolding Hørfabrik 1947. Høstfesterne begyndte i 1946 og blev snart et af byens kendte arrangementer.

Det var personaleklubben på Kolding Hørfabrik, der stod for høstfesterne. Personalet var til at begynde med ikke så stort. Ved de første høstfester deltog kun 75–80 personer inklusive pårørende, men i Kolding Hørfabriks sidste år deltog omkring 1.000 mennesker i arrangementet.

Startskuddet gik, når skættimesteren og konsu-

Høstvognen 1947.

lenten meddelte, at hørren var klar til at blive høstet, rusket som det hedder.

Så begyndte forberedelserne til årets høstfest. De forskellige afdelinger gav forslag til, hvem der skulle være årets høstpige og personaleklubben foretog det endelige valg.

Så blev »lo og lade« og »køkken« gjort klar. Dagen før festen blev blomster og grønne grene samlet og høstvognen pyntet.

På selve festdagen stod høstvognen klar på Dyrehavegård, hvor forpagter A.P. Lunden, Kolding Hørfabriks formand boede, og høstpigen blev ikklædt sit skrud. I de første år bar høstpigen sit eget tøj, men fra 1948 blev hun ikklædt »Hørren«s egen høstdragt, der derefter gik i arv fra år til år.

På fabrikken blev formiddagen brugt til pyntning af laden, opstilling af scene m.m. Eftermiddagen gik med leg og boldspil mellem de forskellige afdelinger, men hovedbegivenheden var høstfestoptoget gennem Kolding fra Dyrehavegård til fabrikken på Mosevej. Optoget fulgte en helt bestemt rute gennem byen og det var en begivenhed, der hvert år samlede mange tilskuere. Mange vil sikkert huske det år, der på ladet var en harmonikaspillende murerlærling, Erik Paaske.

Ved ankomsten til fabrikken ventede alle spændt, og når vognen svingede ind ad porten, hvor de mange nysgerrige havde taget opstilling, udløstes der spontane klapsalver.

I laden, hvor vi ventede ved de lange borde, blev høstpigen ført op på musiktribunen under orkestrets applaus.

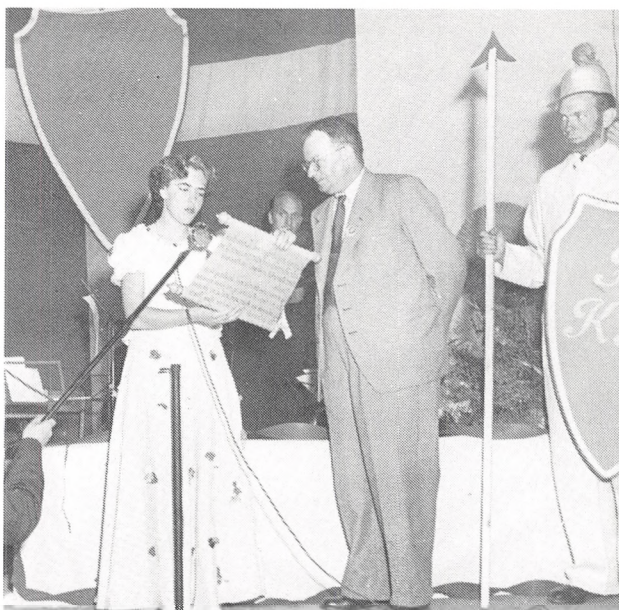
Høstpigen overrakte årets første horneg til direktør Ejnar Pedersen og husdigterens prolog blev oplæst og overdraget fabrikken. Dernæst blev årets erindringsmedalje fæstnet på høstpigens kjole og Direktør og høstpige åbnede ballet.

Høstfesten 1951. Høstpige var Ragnhild Staub.

Endnu to ting hørte med til høstfesten, Johannes V. Jensens »Hørvise« og en sang skrevet af huspoeten.

Et års arbejde lå nu forude.

HØRVISE

Mel.: Skræderens Vise . . .

Så sår vi atter, som det sig bør,
ved Pinsetider vor gode hør,
for længe var du i fremmede lande.
Velkommen Urt, til de danske strand!

I vore søers og vandes blå
et mindets skær af din farve lå.
Indfind dig snarest, som altid fager,
spred blomstersøer på Danmarks ager!

Et lovord, urt, ved din atterkomst!
Slå rod i riget, du håbets blomst!
Tag mod vort vejrlig, mod sol og væde,
og bliv os længe til gavn og glæde!

Skønt pigesart og kærmindeblå,
et tømmer gemmer du i dit strå.
Når ave og tugt om din stængel griber,
du røber styrke i hver en fiber.

Et blidt og et, modstandskraftigt siv –
dig urt, dig vælger jeg mig til viv,
hvis dine hensigter er som mine;
Kom til min Hytte du sødeste line!

Johs. V. Jensen

Hjemme i Adelgade

Erindringer fra Kolding omkring 1926

Af Inge Ladegaard

De erindringer jeg har fra Adelgade, hvor jeg er født, og hvor jeg boede i den tidlige barndom, er egentlig ikke mange, men det er alligevel som om, at de få der er, har efterladt en mindelse om en helt anden tid. De bærer med sig indtryk af steder og personer fra byen, som man blot kendte og så i forbindelse med hjemmet i Adelgade.

Vort hjem var i disse år lejligheden over en mindre herreekviperingsforretning Adelgade nr. 6, som min far drev.

Fra bagsiden af huset førte en smal have, med lysthus op til slotsbanken, hvorpå slotsruinen dannede en ganske selvfølgelig baggrund.

Vore spadsereture gik naturligvis tit til disse steder, men vi måtte udenom, op gennem Markdannersgade for at nå op til slottet. Vores have havde ikke nogen direkte adgang, sådan som tilfældet var fra Kysters have.

Huset ved siden af os, nr. 8, var beboet af familiens Kyster, og det hændte, at jeg kom med far og mor til guldsmeden, hvor det ringlede som med sølvklokker, når man åbnede døren til forretningen.

I legetøjsforretningen, hos frøken Kyster, kom jeg nok lidt tiere, og her kunne købes dukker og andet

legetøj – og perler til at trække på snøre. Hvad jeg husker bedst fra disse gamle forretninger, er dog atmosfæren og duften, og så det, at det bestemt var noget særligt at komme derind. Den tredje Kyster, skomageren, var min gode ven. Han gav sig tid til at snakke med en pige på fire år, og jeg fik lov til at prøve sko, selvom der ikke lige skulle købes nogen.

På modsat side af gaden efter musikhandler Marcus og bogbinder Jürgensen lå en cigarforretning, der tilhørte fru Marie Erichsen. I forretningen brændte altid en gasflamme over disken, så herrerne kunne få ild på cigaren, inde de forlod forretningen.

Fru Erichsen var bekendt af min bedstemor og havde somme tider besøg af sit barnebarn Else Møller, der var fra Ålestrup. Aldrig har jeg senere i livet hørt om Ålestrup uden at tænke på Else Møller, men det er godt nok heller ikke et bynavn, man træffer på hver dag.

Den store hjørneejendom på Kirketorvet tilhørte uldhandler Knudsen, og da min bror var ven med den yngste dreng, var det også et sted, vi kom nu og da.

De to drenge krydsede rundt på Kirketorvet og i

de andre fredelige gader i byen og havde fundet ud af, hvornår guldsmeden gik sin tur. Så gjaldt det om at være i nærheden, for hvis man tog huen af og sagde: God morgen, hr. Kyster, vankede der altid en skilling. Rygtet sagde, at denne trafik godt kunne gentages flere gange om dagen, fordi hr. Kyster altid havde så meget at tænke på.

Når mor og jeg gik tur til slotshaven, passerede vi Asylet i Markdannersgade, hvor børnene legede bag stakiværket ud mod gaden. Her hørte jeg dem synge »Jeg ved hvor der findes en have så skøn« med de rigtige krøller på ordene – »hvor fu-u-lene kvadre i løvhækkens ly, og flyve hver morgen med sang under sky«.

Det var småt med jævnaldrende i Adelgade og altså ikke nogen legekammerater, men mor fik da mobiliseret nogle piger fra en nærliggende gade, og med dem og en hund og en kat inden for rækkevidde var man ikke helt fortabt i de voksnes verden. Med i billedet fra den tid hører synet af hotelejer Lundgren med rent, hvidt bind om hagen, der slank og velpudset styrede sin smukke hest ud fra Hotel Koldings gård på vej til sin daglige ridetur.

Til det mindre festlige hører erindringen om »Gammel Kesten«, der støttet til en miserabel barnevogn, hvorpå der lå to stokke, gik rundt og samlede klude og flasker, som hun nok senere solgte til Grau. Kesten kom somme tider ind og fik sin middagsmad i køkkenet hos os og velsagtens også andre steder. Hun gik meget dårligt, og havde brug for begge stokke, når hun slap barnevognen for at bevæge sig op ad trapperne. Hvor hun boede i byen, eller hvad hendes efternavn var, ved jeg ikke, men hun er en af de figurer, der står i erindringen. Der var ligesom noget sammenknuget over hende, og hendes tale var anstrengt.

Når der skulle vaskes storvask, kom madam Mad-

sen, der også havde vasket i min mors hjem i Låsbygade. Jeg husker hende som sød og stille, med alvorlige øjne og med fingrene helt rynkede af sæbevand. Jeg kom med mor til hendes fødselsdag.

Med i barndommens liv hører naturligvis bedste-forældrene, der vel ikke boede i Adelgade, men ofte kom der. Min farmor, lille bedstemor, som vi kald-

Inge Ladegaard og hendes mor Maria Jensen ca. 1924.

Købmand Arthur Jensen, Adelgade 6, ca. 1925.

te hende, blev tidligt enke. Hendes mand havde været beslagssmed i Ny Østergade, Skarbyes Gård, lige op til Højskolehjemmets gård. Der blev bl. a. skoet heste, og en bemærkning fra min far, når han talte om sin barndom, hænger i erindringen. »Jeg glemmer aldrig, hvor de skreeg, de heste«, og her sagde far ikke skreeg, men skreeg.

Min bedstemor tjente som ung hos apoteker Rinks på Torvet og levede hele sit liv i Kolding. I al den tid jeg husker, boede hun i Industriforeningens stiftelse på Tøndervej. Pladsen var ikke stor, men ikke destomindre havde hun her tre børnebørn på ferie i nogle dage. Den ene af os sov på den røde

sofa i den pæne stue, den mindste i sengen hos bedstemor og jeg fik tildelt pladsen på den grønne sofa i den lille stue, der også var soveværelse. En dejlig ferie med udflugt til slotshaven og medbragt mad og saftvand blev brat afbrudt, da hendes bror fra København meldte sin ankomst. Vi tre måtte hurtigt ud af klappen og onkel Hans rykkede ind på den røde sofa. Vi mente, at bedstemor var lige så ked af det, som vi var, og vi har aldrig glemt det!

Bedstemor var en from og god kristen og en flittig kirkegænger i Sankt Nikolaj. Hun var altid i gang med strikketøj, især til sine syv børnebørn, og hvad der ikke er gået igennem hendes hænder af uldtrøjer i to ret og to vrang er ikke værd at nævne.

Bedstemor var næsten altid hjemme, men helt forkert var det, når der sad en seddel på døren med »Kommer snart« (med d) eller »Er på Kirkegården«.

Somme tider var jeg med hende på kirkegården, hvor der op til søndagen med en lille rive blev revet i bølger foran jernstakittet. Jeg har senere øvet mig i det med bølgerne, men det er slet ikke så let – at blive ved med. Men bedstemor havde håndlaget.

Når det skete at mor sagde: »I næste uge tror jeg, vi ta'er prismekronen«, var der optræk til hovedrensning, og bedstemor blev indkaldt. Mor stod på stigen og tog ranker og prizmer ned hver for sig, og jeg bar dem på en lille bakke ud i køkkenet til bedstemor, der vaskede dem i sæbevand og tørrede dem og lagde dem på en ren serviet på bakken, hvorefter jeg bragte stadsen tilbage til mor på stigen.

I Låsbygade boede bedstefar og bedstemor i lejligheden over forretningen med barnevogne i nr. 89. Jeg husker det store messinghåndtag på glasdøren ud mod gaden, den røde løber med messingstængerne op ad trappen og dagligstuen med klun-

kemøblerne og den store skål med kunstige frugter på bordet.

Engang sagde bedstefar til mig: »Kan du se det billede (en stor kultegning af min mormor) der hænger der på væggen. Det har hængt der altid, og nu er det ligesom det er fotograferet ned i fernissen på gulvet nedenunder. Kan du se det?«. Min barnlige fantasi kunne sagtens gå med på den tanke, og da han sagde, at jeg var den eneste, foruden ham selv, der kunne se det, blev jeg meget glad.

Senere har jeg tænkt, at han nok har prøvet sin teori på andre mere realistiske sjæle, men uden held.

Bedstemor var fra Faustrup i Sønderjylland og havde hele sin store familie deromkring. Med hende kom Sønderjylland og fortællinger om flugt over grænsen og brødre i fremmed krigstjeneste ind i det daglige liv og blev nærværende.

Een gang om året, på bedstemors fødselsdag, kom alle søstre, Stine og Jane og Magda og hvad

de ellers hed på besøg samtidig medbringende skumkager og torter og småkager til et større kaffebord, og så gik snakken ellers på sønderjysk.

Når vi somme tider kørte på besøg i Haderslev, og bedstemor var med i bilen, vidste vi med sikkerhed, at når vi kom til et bestemt sted, hvor vejen gik fra til Faustrup, ville bedstemor give et nik med hovedet i den retning, og med højtid i stemmen udtale: »Der går vejen hjemtil«.

Den bedstemor, der her omtales, var min bedstefars anden kone. Hans første kone, min mors mor, var Cecilie Damgaard fra Hylke, der døde som syvogtyveårig af tuberkulose fra sin mand og tre små børn. Det er klart, at fortællingen om hende kom til at stå i et forklaret skær og nok fik en særlig plads i sindet hos børn, der ikke tidligere havde været det med døden på nærmere hold.

Efter nogle år flyttede vi fra den indre by til Ålykkekvarteret, og her blev det kammeraterne og skolen, der kom til at præge livet.

Toppens helte

Af Børge Ibsen

Da mine forældre kom til Kolding, var der stor mangel på lejligheder, så de har måttet tage til takke med, hvad der bød sig. Gennem årene flyttede vi mange gange, kun dunkelt husker jeg alle de steder vi boede, men det har sikkert været små og trange boliger, som dengang var almindelige for folk af arbejderklassen, men på et tidspunkt (ca. 1920) søgte mine forældre og opnåede at komme ind i de boliger, Kolding kommune byggede i kvarteret omkring Stejlbjerg.

Stedet var i udkanten af byen, i den syvende kartoffelrække, som man siger, i et meget kuperet terræn, omgivet af marker, skov og skovagtige anlæg, som om vinteren godt kunne virke både mørke og truende.

Husene, i alt 44, var for de flestes vedkommende beregnet til fire familier og var sikkert dengang gode og hensigtsmæssige omend noget skræbete, da første verdenskrigs eftervirkninger satte hindringer for, hvad der bygningsmæssigt kunne lade sig gøre. Jeg husker, at der i lejlighederne var afsat rum til toilet, men i de mange år, vi boede der, blev der aldrig indrettet et sådant, i stedet var der »lokum« i kælderens uden lys. Man måtte, når det var mørkt, famle sig frem eller finde vej ved hjælp af tændstikker eller lignende, og var man så mørkerød kunne

det være noget af en prøvelse at frekventere rummet efter mørkets frembrud. Mørkerød, det var jeg, og det kostede mig megen overtalelse at lokke min ældre broder Kai til at ledsage mig.

Lys var i det hele taget en luksus i de dage og på de kanter. En enlig gadelygte hist og her udgjorde belsningen på gader og veje, så det gjaldt om at skynde sig fra den ene til den anden. Der var langt imellem dem, og de stod som ledestjerner i mørke nætter. Vejen fra og til byen (der hvor Riis Toft Skole nu ligger) gik gennem anlægget og skoven, Bisseskoven, som vi kaldte den, måske fordi byens løse eksistenser om dagen holdt til her, og på denne strækning var ingen gadelygter, så man forstår, at når mørket sænkede sig var her skummelt og truende. Mange gange har jeg stået og ventet, om ikke en eller anden person skulle dukke op som skulle samme vej. Om ikke andet kunne jeg gå nogle skridt bag dem og så at sige benytte dem som lods på den farefulde vej. Man åndede først lettet op, når man stod ved den frelsende gadedør.

Men bortset fra disse skønhedspletter var stedet et Eldorado for vi børn, for i begyndelsen var hele kvarteret en stor sandørken, uden veje og stier, kun husenes placeringer markerede, hvor vejene skulle gå. Det gav plads og albuenum til alskens leg og ak-

Kolding – Stejlbjerg

Stejlbjerg ca. 1919.

tivitet, og da mange af de familier, der på grund af bolignøden flyttede ind i husene, havde mange børn (det var almindeligt på den tid), ja, så manglede vi aldrig legekammerater.

Om sommeren benyttede vi en stump mark, som vistnok tilhørte kommunen, til at lege på, her kunne vi faktisk gøre, hvad vi ville. »Lillemarken« kaldte vi den og her byggede vi huler og tilbragte det meste af fritiden.

Hulerne var dybe udgravninger, store og rumme-

lige. Til tag brugte vi lægter og andet pindeværk, som vi huggede, gamle sække blev lagt over og det hele beklædt med græstørv. Bænke og borde blev fremstillet af gamle kasser, som vi tiggede eller fandt. Ja, selv et fyrsted lavede vi, hvor vi lavede mad. Hvad det var for noget, husker jeg ikke, og hvor tingene kom fra er gået i glemmebogen, men det har sikkert smagt mærkeligt.

Vi lavede klubber og skrev love. »Den Sorte Hånd« hed klubben naturligvis og lovene var af

højest mærkeligt indhold. De kunne gå på, at vi f. eks. ikke måtte fise i hulen, sikkert indført af hygiejniske grunde, en anden gik på, at man skulle gøre, som formanden sagde. Særlig demokratisk har det ikke været, skønt jeg er sikker på, at netop denne paragraf hyppigst blev overtrådt, men da formanden som regel blev valgt efter styrke, var det forbundet med udsigter til øretæver at overtræde paragrafferne. En slags bjørnebande var vi, dog så vidt jeg husker uden at foretage os noget kriminelt, sikkert var det udelukkende i vor egen fantasi, at vi var nogle farlige karle. »Toppens Helte« yndede vi at kalde os selv, det lød da af noget. Men i vor opdragelse indgik dog, at man skulle opføre sig nogenlunde, og at man skulle have respekt for de voksne, og hændte det, at vi forulempede dem, var det relativt uskyldigt, selv om vi sikkert af og til kunne virke irriterende på nogle af dem. Men de voksne holdt sammen mod os, følte vi, og blev der klaget til far, blev vi taget alvorligt i skole.

Toppen hed det afsnit af kvarteret, hvor vi boede. Vi var Toppens drenge, eller som sagt dens helte, og vi så ikke gerne drenge fra andre kvarterer på vore enemærker. Hvorfor det var således, ved jeg ikke, men nok en art territorialbeskyttelse. Når andre børn kom på Lillemarken, blev de jaget bort, dersom vi havde mod og kræfter dertil, ikke altid lykkedes det, og så endte det altid i kiv og sørgelighed. Engang havde en større flok drenge fra omliggende gader, såsom Lykkegårdsvej, Bellevuegade, Læssøegade og deromkring hittet ud af, at de ville have en hule på vores mark. Det var ikke særlig velkomment, men vi havde vanskeligt ved at forhindre det, da de var flere og stærkere, men deres tilstedeværelse var en torn i øjet på os, og vi spekulerede som gale på, hvorledes det kunne lade sig gøre at genne dem bort. På en eller anden måde fik

vi uventet hjælp af en dreng, der hed Frederik, kaldet »Figge«. Han var en stor og stærk kleppert, som blot ved sin tilstedeværelse var i stand til at indgyde respekt, faktisk var alle mere eller mindre bange for Figge, skønt han egentlig var godheden selv og ikke ville drømme om at gøre en kat fortræd. Med ham i spidsen udfordrede vi »fjenden« til kamp på lange pinde og skældsord. Slaget blev fastsat til den og den dag, på det og det klokkeslet, der skulle være orden i tingene, og vi skulle jo gerne alle kunne deltage, så tidspunktet var valgt efter at vi alle havde fri fra vore bypladser. Det var en stor og alvorlig sag, hvis udfald, ved hjælp af Figge, var afgjort. Fjenden blev jaget på porten og deres borg eller hule jævnet med den jord, hvoraf den var bygget. Om det stort set var tilfredsstillende for os ved jeg ikke, vi burde vel nok have kunnet komme ud af det med de fremmede drenge.

Også andre fjender havde vi, nemlig drengene fra Seest, »Seestbønderne«, som vi kaldte dem. Om dem gik der de særeste frasagn om at de både var rå og mange og at det især gjaldt en brødreflok, de såkaldte brødrene Dons. Det skulle efter sigende være den rene ulykke at møde dem. Til Seest turde vi ikke komme, og det spøjte i vor fantasi, at vi på et eller andet tidspunkt ikke kunne undgå at blive overfaldet og massakreret af denne grufulde bande, men det skete godt nok aldrig, kun i fantasien. Nogle dristede sig til at fortælle, at de havde haft sammenstød med bønderne fra Seest, og selv om vi godt nok vidste, at det var den pureste løgn, slugte vi hvert ord, der blev fortalt, og gøs.

Senere i min tilværelse, da jeg kom på Handelskolen, kom jeg til at gå i klasse med en dreng, der hed Hans og som var fra Seest. Vi blev meget fine venner, og da han fortalte, at han hed Dons til efternavn og godt nok havde en hel del brødre, var jeg

klar over, hvem jeg stod over for. Rigtig nok havde også de fantaseret over drengene fra Toppen, som uregerlige bisser, som man burde undgå, dersom man havde sit helbred kært.

På Stejlbjerg boede der dengang mange forskellige slags mennesker, bolignøden ramte jo så at sige alle, både høj og lav, så der var efter vor opfattelse en del fine afdelinger. Et af husene kaldte vi Palæet, sikkert nok fordi lejlighederne her var en lille smule større end den øvrige del, her boede der læger og sagførere og statstjenestemænd, som vi altså anså

for fine mennesker, som vi helst undgik, og hvis børn vi helst ikke plejede omgang med. Måske syntes vi, at deres sprog var »skabagtigt«, fordi de var opdraget med et større sprogforråd og måske også talte mere korrekt dansk, og kunne vi komme til det, blev de drillet, og under ingen omstændigheder kunne de blive medlemmer af »Den Sorte Hånd«. De gik bare i skole, og fik sikkert lommepege af deres forældre, medens vi var tvunget til at skaffe os vore egne lommepege ved at have budplads eller være mælkedrenge, dengang solgte man jo

Toppens børn ca. 1930.

mælk fra vogne, direkte ved gadedøren. Ganske vist var den løn, vi oppebar et hårdt tiltrængt tilskud til husholdningen derhjemme, lønningerne var jo ikke store, og selv om kravet til tilværelsen var beskedne, var det sikkert nødvendigt at børnene var med til at spæde til, kun eventuelle drikkepenge var ens egne, så dem satsede vi meget på.

Engang var jeg mælkedreng hos mælkeemand Petersen, som boede i Hospitalsgade, hans rute var omkring Slotssøen og videre ud ad Strandvejen. Den sidste var den fine afdeling, her boede de velhavende, men afgjort ikke de mest rundhåndede, det var ikke her drikkepengene sad løse. Så godt som aldrig, selv ikke ind under jul, fik vi en skilling til os selv. Det skyldtes sikkert, at det var tjenestepigerne, vi handlede med, som afgjort ikke havde hverken råd eller interesse i at give os penge, men til gengæld var det hos menneskene omkring Slotssøen, dem vi kaldte almindelige mennesker, at pengene sad løse. Der var ofte en fem- eller toøre tilovers til drengen, det var skönt og vi mælkedreng sætte naturligvis stor pris på den slags kunder.

Det var jo heller ikke altid lutter lagkage at være mælkedreng, op tidligt om morgenen måtte vi, om sommeren kunne det gå, men om vinteren kunne det være en kold tjans. Klædt på til det var man sikkert ikke, så blå næser og valne fingre var vort »adelsmærke«, men drikkepengene varmede og havde vi fået samlet tilstrækkelig mange penge sammen, kunne vi, formedelst halvtreds øre komme i biografen. Dengang, som nu, var cowboyfilmene populære blandt drenge, særlig yndede var filmene med Tom Mix, en helt vi alle ville efterligne, eller William S. Hardt, en forvorpen cowboy hos hvem revolveren, til vores store fryd, sad løs og blev hyppigt brugt. Det var ikke anderledes – spænding og krudtrøg, heste og indianere var, hvad vi yndede og

det, der fyldte vore lege på Lillemarken, men først skulle det jo opleves på det hvide lærred i biografen. Det var ikke altid, det var den store fornøjelse at overvære film her, kom man lidt for sent afsted hjemmefra, kunne man risikere at komme til at sidde på de forreste bænke. De var anbragt lige under lærredet og havde ingen rygstød. Alle billederne fremtrådte i forkortning, i fiskeperspektiv så at sige, og så højst besynderlige ud, og det gav tillige hold i nakken. Måske var vi endnu mere uheldige, at der overhovedet ingen siddepladser var, så kunne man komme til at stå langs siden, lænende sig op ad væggen, det var meget trættende. Det var før der kom regler om begrænset publikum og nummerede pladser.

Senere blev jeg så at sige knyttet til det levende teater, idet jeg fik en tjans med at sælge programmer til teaterforestillingerne på Industriforeningen. En dreng der hed Michael og jeg blev medhjælp hos gamle fru Sørensen, der havde koncession på at sælge programmer til alle forestillingerne, selv var hun for gammel til at stå op så længe ad gangen. Vi fik fem øre for hvert program, vi afsatte, hvor meget fru Sørensen fik, ved jeg ikke, det kunne sikkert ikke være store sager, da et program kun kostede femogtyve øre, men det har sikkert for fru Sørensen som for vort eget vedkommende ikke så meget været for pengenes skyld, som det at komme gratis i rigtig teater, ja, ovenikøbet få lidt for det. På den måde fik vi set en hel del stykker, folk gik nok mere i teater dengang, det var jo før TV og radioen, så mange teatergrupper turnerede landet rundt. Kendt var Gerda Christoffersens teaterselskab, som vistnok udelukkende havde populære stykker på repertoiret, men også alvorlige stykker fik vi at se, endog de, der var forbudt for børn. F. eks. så jeg Thit Jensens debatstykke »Storken«, som vakte megen

Elverhøj opført af lokale amatører på Kolding Teater. I 2. rk. fra højre forstander Crüger som Valkendorf og Hannibal Marcus som Bjørn Olufsen. Kantor Lund var Christian 4.

opsigt, da det drejede sig om tabuemner som børnebegrænsning og abort, ganske vist forstod jeg den ikke helt dengang, men at det var ud over det almindelige kunne jeg godt fornemme. Ellers var det operetter eller stykker med Gøngehøvdingen eller Tordenskjold i Dynekilen, hvor statisterne var rekrutteret blandt byens indbyggere, trods sminkning og kostumer var de ganske nemme at genkende, og så var det jo dobbelt så morsomt. Også Elverhøj så jeg opført af lokale amatører, blandt andet medvirkede musikhandler Marcus og datter og den senere forstander på handelsskolen R. W. Crüger og andre mere eller mindre kendte koldingensere.

Om sommeren var der sommerteater, det var før »Sans Souci«. De første aftener vi så det, var det meget interessant, senere kunne Michael og jeg hvert ord og hver bevægelse udenad, og så kom pengegriskheden op i os, nu skulle der tjenes penge, og vi begyndte at samle de programmer og sange, folk havde efterladt og solgte dem næste aften for egen regning. Det kunne fru Sørensen naturligvis ikke være tjent med, så hun fandt på at klistre et mærke over oplukningen, så var den fidus ødelagt.

Sommerteater var, så vidt jeg erindrer, et opkøb af viser og sketcher, som havde gået på københavnske scener og som var blevet populære og haft suc-

ces, sange som »Maggiduddi og jeg« eller »Hils fra mig derhjemme«, som vist var den store skuespiller og charmør Christian Gottschalcks glansnummer, det var den tids evergreens. Hvor længe jeg var »tilknyttet« teatret husker jeg ikke, sikkert kun et par sæsoner, alt andet skulle jo også passes, både byplads og skole og leg ikke at forglemme.

Skolen lå forfærdelig langt fra, hvor vi boede, der var kun en skole, eller nærmere to, men de lå lige langt fra hjemmet. Først gik vi i forskolen, der lå i Blæsbjerggade, senere kom vi på drengeskolen, den nuværende Ålykkeskole. Forskolen lå klods op ad pigeskolen, nuværende Sct. Nicolai skole. Dengang gik piger og drenge i hver deres skole, der var et statik tværs gennem skolegården og man måtte ikke blande sig med hinanden.

Min første lærer var H. A. Hansen, senere byrådsmedlem og skoledirektør, han var dengang helt ung, kom udefra og havde sikkert et andet syn på undervisningen end de gamle lærere.

Jeg kunne godt lide ham, kun i gymnastik var han ikke rigtig mit nummer, det var jeg, som man siger, stiv i, og det var ikke rigtig Hansens kop the, han var jo gymnast med liv og sjæl, og den senere igangsætter af »Go-on«. Til gengæld skrev jeg dengang pænt, en evne jeg senere har mistet. Vi måtte skilles fra H. A. Hansen, da vi skulle på drengeskolen, der tog drenge fra tredje klasse.

Disciplinen var streng, man mælede ikke et overflødig ord i timerne, man markerede sit svar på lektierne ved håndsoprækning og rejste sig, når vi blev beordret til at svare, ligeledes stod vi ret ved siden af skolebordet, når læreren gjorde sin entre. Eftersidningstimerne sad løse og var en grim straf, da den dels gik ud over fritiden, men som oftest var årsagen til, at man kom for sent til sin byplads. Læ-

rerne dengang var i det hele taget fjerne personer, som vi ikke havde noget personligt forhold til.

Kun én lærer mindes jeg med stor glæde, det var lærer Crüger som jeg blandt andet havde til tegning, et fag, der dengang var blottet for fantasi. Læreren stillede en træfigur op, det kunne være en tegning eller en pyramide eller lignende og bad os tegne den. Det var dødens pølse af kedsommelighed, men lærer Crüger opfordrede os til at tegne efter vor egen fantasi og forsøgte at inspirere os efter bedste evne, og selv om materialerne kun bestod af tynd vandfarve og blyant, gik vi op i det med ildhu og tegneglæde.

Bortset fra Crüger var skolen gammeldags og autoritær og vi fik aldrig nogen egentlig tilknytning til den, ud over, hvad vi var tvunget til. En af de ting, der irriterede os, var, at vi blev sendt hjem klokken 12 for at spise til middag, det vil sige, at vi gik den lange vej fire gange daglig, det var meget for små ben, især når vejret var dårligt. Heller ikke vore forældre havde nogen berøring med skolen og dens

Drengeskolen 6. klasse 1926, 2. rk. yderst til venstre Børge Ibsen.

lærere, og det var i det hele taget kun undtagelsesvis at forældrene viste sig på skolen. Engang mødte min moder op for at tale med min lærer, om hvad ved jeg ikke, og da jeg fik øje på hende, gemte jeg mig, jeg fandt det var flovt og at de andre ville drille mig, for også dengang mobbede vi hinanden. Daglig var der slåskamp i »Smøgerstræde« – dens rigtige navn var Lerbjergsstien – godt gemt for skolens blikke og lærernes indblanding tævede man hinanden. Selv var jeg en kryster og bange for mit skind. Det var ganske vist ikke tilstrækkeligt til at undgå at komme i slagsmål, men heldigvis var der ikke forfærdelig mange, der turde tæve mig, for min store broder Kai, kaldet Kippe, havde de en vis respekt for, og selv om jeg tvivler på, at han ville have hjulpet mig i vanskelige situationer, hvor der var øretæver i luften, kunne man jo altid henvise til slægtskabet og be' til at det måtte hjælpe, hvad det i regelen gjorde.

I skolen gik man til og med den syvende klasse og her lærte man sprog, tysk lærte man, engelsk var dengang ikke rigtig »in« i folkeskolen. Danmark var mest orienteret sydpå. Tysk blev terpet med kedelige gloser, der blev til remser, som jeg den dag i dag stadig kan lire af mig, uden egentlig at vide, hvad de kan anvendes til – ich bin, du bist, er sie es ist osv. – min tysklærer og jeg stod ikke på den bedste fod med hinanden, hvilket skaffede mig en hel del besvær.

Men som barn tynger tingene ikke så tungt og skolen kunne ikke fratage os glæden ved livet på Stejlbjerg. Vi har haft mange dejlige timer sammen, mig og de andre »helte« fra Toppen, og når jeg i dag ser på billedet af børnene, mindes jeg med fornøjelse at have kendt dem, men væk er de, en hel del er døde, andre ser jeg en sjælden gang, men desværre kender vi ikke rigtig hinanden mere.

Erindringer fra kvarteret Rendebanen – Vestergade fra 1912 til ca. 1930

Af Viggo E. Thomsen

Når jeg nedfælder mine erindringer fra ovennævnte periode, er der sikkert en del ældre, der vil nikke genkendende, og de noget yngre vil kunne danne sig et indtryk af forskellen på forholdene dengang og nu.

Da jeg var 7 år kom vi til at bo Rendebanen nr. 4, et ældre bindingsværkshus i to etager. Ejeren, fru Juhl, residerede i stueetagen, hvor den ene stue var indrettet som slikbutik. Hun havde god omsætning af store røde kræmmerhuse med bolcher til de skolesøgende børn, pris to øre. Fra huset var der direkte adgang ned til åen, hvor jeg altid havde en bundsnøre liggende med en snes ålekroge på, og jeg tør nok mene, at vi dengang spiste mere ål, end man i dag almindeligvis spiser frikadeller.

I huset ved siden af boede den meget efterspurgte kogekone fru Jacobsen og for enden af dette hus gik der en smøge, også med direkte adgang til åen, med det noget aparte navn »Divelshul«. Derefter kom elektricitetsværket med pladen på facaden, hvorpå man kunne læse »I det hus, der lå, hvor gaden her udmunder, fødtes Carl Ploug år 1813«. Denne tekst kunne vi udenad, vi havde læst den så mange gange, idet det var på det sted vi hoppede i »langreb«. Vi fandt ikke ud af, hvor dette hus havde ligget, idet vi var af den opfattelse, at gaden udmundede både mod vest og mod øst, så det var et

vidt begreb, men slog os til tåls med, at det kunne også være ligegyldigt, for manden var jo død!

På modsatte side af Elværket boede enkefru Frandsen, som havde rulleforretning, og hos hende fik jeg min første budplads. Bedst var det, når hun

Rendebanen 4 ca. 1915.

Baggården til Rendebanen 4. I døren fru Jørgensen, også kaldet »Pumpe-Marie«.

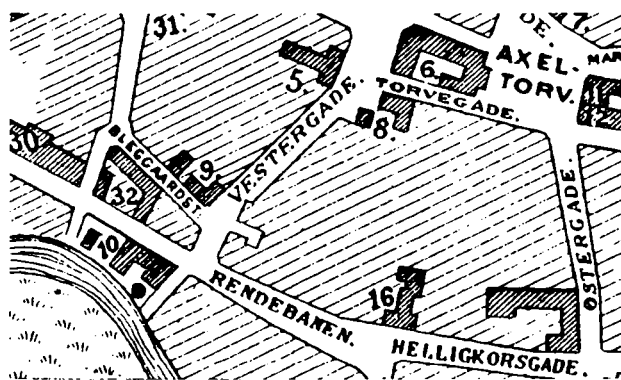
sendte mig på havnen at skulle købe for 15 øre sild – det gav ca. 1 kilo – og så stegte hun en pandefuld, den skulle jeg nyde sammen med hende, inden jeg tog hjem. Resten fik kattene, hun havde tre.

Længere oppe i gaden, hvor nu »Harden Møbler« ligger, var der »Frugteriet«, et sted hvor landboerne kom med deres vognlæs med ærter og læssede af ved en rampe, og det var ligesom en uskreven lov, at de ærter, der røg ved siden af rampen, måtte vi børn samle. I forlængelse af »Frugteriet« lå »Bymejeriet«, med det store skilt på facaden »Eksportfløde«.

Bevæger vi os over på den anden side, for enden af Elværket mod vest, lå »Bleggården«. Navnet havde, så vidt jeg ved, noget at gøre med blegning af klædestoffer i forbindelse med farvning. Her lå 2 huse mod gaden, og 2 bagbygninger ned til åen. Det var vores foretrukne legeplads, idet der boede mange børn – alt for mange. Når jeg mener alt for mange, er det fordi det kunne ikke undgå at influere på hygiejnen med så mange stuvet sammen i de

meget små lejligheder. Jeg mindes da også en dag, hvor solen rigtig bagte, at en af konerne fra baghuset pludselig blev grebet af rengøringsvanvid og slængte sit sengetøj ud på snoren i gården, og så en af børnene råbte til os: Kom og se! Og da fik vi noget at se! Lus i hobetal drattede, blændet af solen, ned og søgte dækning i gruset på jorden. Det var datidens sociale tabere der boede der, eller lavtlønsgrupper om man vil, men det var ikke som nu, en stor arbejdsløshed, der var den direkte årsag, snarere de mange børn, der skulle forsørges, og dengang var det jo ikke ualmindeligt, at mange familier havde både otte og ti børn.

Sørensen, som boede i forhuset, havde fire-fem robåde liggende i åen til udlejning, og det var en yndet søndagsforøjelse at leje en af disse, og så tage turen op til Alpedalen og nyde indholdet af den medbragte madkurv samt den røde sodavand. Rendebanen 6 med fru Hinnums ismejeri i kælderen var ejendommen, hvor lidt senere den meget gangbesværede biografdirektør »Trille Thomsen« kom til at residere. Længere henne havde »sjus Valde«

5. Posthus, 6. Rådhus, 8. Præstegård, 9. Stadsingeniørens kontor, 30. Frugteriet, 32. Casino, 10. Elektricitetsværk, 16. Thomsens hotel. Kort fra 1910.

Rendebanen set mod vest ca. 1910. Det store hvide hus i midten af billedet var »Lind og Juhl«, senere KFUK.

vinkælder, og hvis vi var heldige at finde tomme vinflasker, aftog han dem gerne for nogle småører.

Midt i gaden lå den store købmandshandel »Lind og Juhl«, en forretning baseret på handel med oplandets kunder. Man skulle op af en seks-syv sten-trappetrin, og befandt sig så i et lokale med sand på gulvet, spytbakker placeret i passende afstand og en disk, der næsten gik fra væg til væg. På disken stod altid en lille trætønde, fyldt med »langtobak« til fri stopning i landboernes altid medbragte lange piber.

Bag disken hylder og skuffer fra gulv til loft. Måske var det dér en lille purk kom ind (jeg tør ikke indestå for rigtigheden), men han kom med et tomt glas, og forlangte for 10 øre sirup, og medens købmanden fyldte glasset, stod purken og faldt i staver over alle de rare ting, der fandtes i butikken, og da købmanden sagde: Værsgo, 10 øre, vågnede purken op og fremstammede: Jamen 10 øren ligger i glasset! I øvrigt var lukkeloven ikke opfundet. Man handlede så længe der var kunder, ja selv søndag formiddag

kunne der handles til kl. 12. Går vi så over på den anden side til Thomsens hotel (det senere Missionshotellet) forbinder jeg det mest med, at proprietær Chr. Hansen »Overbygård« Vonsild, i sin stadsvogn med to svedige heste forspændt, kom susende ned ad den grusbelagte Sdr. Landevej efterladende en støvsky, gennem Søndergade og ind i porten til hotellet. Det var proprietærens foretrukne tilholdssted når tilværelsen på »Overbygård« blev for ensformig, og han trængte til lidt adspredelse.

Derefter kom købmand Schmidt, med huder og skind i gården, og til højre for indgangsdøren mod gaden stod altid en trætønde med spegesild, og til venstre, stabler af reb og tovværk. Denne dejlige duft af nybejdset tovværk, mindede mig altid om det beg, som min mor anvendte, når vi skulle have nye kludesko – dem syede hun selv – og når de var færdigsyede, varmede hun en klump beg i en pøs, og godt flydende blev hele herligheden båret ned i gården, og sålerne blev påsmurt et passende lag, hvorefter de, mens de endnu var varme, blev trykket ned i noget meget fint strandsand. Solidt arbejde og meget slidstærkt.

Efter købmand Schmidt lå Fr. Lumbyes bogtrykkeri. Fr. Lumbye var en statelig herre, som lyste op i gadebilledet med dobbelt guldurkæde og guldbrillestel, en værdig repræsentant for sin stand, en af Gutenbergs sønner. Derefter kom Breindahls karetmageri, ingen kunne være i tvivl om, at her boede karetmageren, idet de lakpolerede køretøjer i forskellige modeller altid stod til skue på gaden uden for bopælen.

Som nabo til Breindahl lå N.P. Hansens maskinfabrik. N.P. var den af kvarterets beboere, jeg fik det største kendskab til, idet jeg den 1. maj 1919 hos ham begyndte i lære, men derom lidt senere. Rendebanen var også stedet hvor de hyppige heste-

Personalet på N.P. Hansens maskinfabrik ca. 1925. I midten i bageste række N.P. Hansen.

markeder fandt sted. Hestene stod opstillet på hver side af gaden, som oftest kraftige arbejdsheste, og når karlene mønstrede dem, var der larm i gaden, og der blev slået adskillige gnister i brostenene. Al handel foregik ved håndslag.

Gaderne vest for Rendebanen havde andre navne dengang, Sct. Jørgensgade hed »Elmegade«, Vesterbrogade (fra Sct. Jørgensgade til Katrinegade) hed »Platangade«, Zahngade hed »Lindegade«, og Vesterbrogade (fra Sct. Jørgensgade til banelinien) hed »Langebrogade«. Der var en træbro over åen og kun gående færdsel med en overgang over banelegemet og med en træmølle på hver side af sporene. Endelig hed Vesterbrogade fra banelinien til Tøndervej »Warmingsgade« ligesom Tøndervej hed »Frederiksgade«.

I Vestergade på hjørnet af Bleggårdsstræde, havde Sørensen fiskeforretning, og foruden at sælge fisk havde han »fæstekontor«. Det var stedet, hvor tjenestepiger og karle samledes på skiftedagene 1. maj og 1. november, og det var nærmest at betragte

som et menneskemarked, idet arbejdsgiverne (fortrinsvis gårdejere) selv mødte op, udtog den arbejdskraft de havde brug for og på stedet aftalte løn og fæstemålets længde, der som oftets gjaldt et halvt år. De som ikke på stedet blev fæstet, fik så hos »fæstemanden« en fortegnelse med navn og adresse på de gårdejere, som havde brug for arbejdskraft, og derefter var det op til den arbejds-søgende selv at henvende sig.

Højere oppe i Vestergade boede sagfører J. L. Hansen. Hans person samledes børnenes interesse sig mest om en gang om året, nemlig fastelavnsmandag, hvor han i egen person stod på sin trappe og uddelte en 5-øre til alle udklædte børn.

5-øren var dengang lidt af et magisk ørebeløb, det var mange penge for et barn, og ved lønforhandlinger gik kravet i utallige tilfælde ud på et tillæg på 5 øre mere i timen (og inden længe vil 5-øren være helt forsvundet fra vort møntsystem).

Overfor sagføreren huserede vognmand Thorsen. At være vognmand på den tid var ikke et særligt lukrativt erhverv, hvorfor han som et supplement havde et mindre kvæghold bestående af et halvt dusin køer. De blev i de tidlige morgentimer trukket gennem gaderne til græsning på en mark i Seest, hvorefter de så igen blev hentet hjem til malkning om aftenen. Og så blev der ellers solgt mælk fra stalddør, en fed og billig mælk, som ikke havde haft forbindelse med hverken pasteuriseringsapparat eller køletank, det var en vare direkte fra producent til forbruger, og man hørte aldrig om nogen, der ligefrem fik varigt mén af at konsumere det.

Derefter lå posthuset, som senere måtte vige for forbindelsen fra Torvegade til Katrinegade. Den eneste forbindelse til Katrinegade fra Vestergade var før det meget smalle og krogede Kirkestræde. Nedbrydningen af posthuset blev overdraget tøm-

Vestergade ca. 1930. Det hvide hus til højre tilhørte købmand Thorsen.

remester og byrådsmedlem Oluf Rasmussen, kendt som »Oluf Hunger«, og af det brugbare materiale opførte han et par ejendomme i Bellevuegade. Endelig lå (vinkelret for kæmnerkontoret) det gamle arresthus og politivagten. Af det her omtalte Vestergade eksisterer der jo som bekendt intet i dag.

Når det gjaldt læringe var der den forskel fra nu at alt for meget af deres tid gik med at rende byærinder for mester og svende. Modsat var det med bydrengene, der mest blev anvendt som arbejdsdreng. Jeg havde budplads hos cykelhandler Jørgensen, »Selecta«. Byærinder var der ikke mange af, men fortrinsvis skulle jeg pudse og rengøre de cykler, der blev indleveret til lapning. En lapning kostede 50 øre, og for den pris fik de en førsteklasses service. De cykler, der kom fra oplandet, så ikke godt ud, og jeg fristedes mange gange til at tro, at landboerne anvendte cyklerne som et redskab til at sprede møg med. Min ugeløn var 2 kr., og om lørdagen blev klokken altid mellem elleve og tolv om aftenen, inden vi kunne få lukket.

Som omtalt kom jeg i lære hos N.P. Hansen i 1919. N. P. var streng, men retfærdig og ikke mindst en knusende dygtig fagmand.

Læretiden var fem år, og da jeg begyndte var vi tolv lærlinge og fire svende samt en funktionær, nemlig konstruktør Vistoft, (den senere V.V.S.-installatør). Han var samtidig faglærer om aftenen på Teknisk skole.

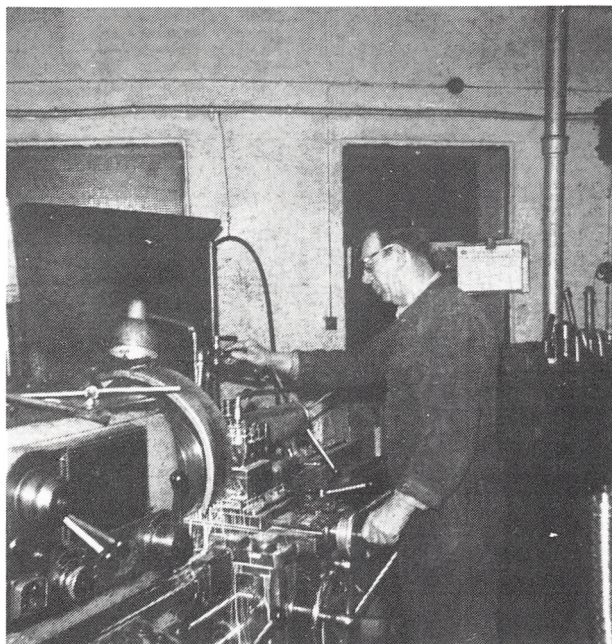
Værkføreren, »lille Jensen« havde ikke funktionærstatus, idet han var arbejdende værkfører, et begreb, som ikke kendes i dag.

Det første læreår var strengt, det skulle man have i smedien. Bedre blev det på maskinværkstedet med betjening af de forskellige maskiner i en bestemt rækkefølge, for til sidst at komme til at stå ved drejebænk.

Af de arbejder, vi havde, mens jeg var i smedien, skal nævnes enkelte. Vi lavede de meget høje jernvinduesrammer til Harteværket, og dem havde jeg den lidt tvivlsomme fornøjelse at køre på en trækvogn derud, en anstrengende transport, men derud kom jeg, og isat blev de, og de sidder der endnu. Også jerngelænderet på Munketrappen og Buen lavede vi. Jeg var Rasmus Petersen (den knokkelstærke smed) behjælpelig med at opsætte det, i bidende kulde husker jeg, og når jeg i dag passerer stedet, kan jeg godt (lidt nostalgisk) lade blikket dvæle på den svære håndliste, der afslutter gelænderet, og så lade tankerne gå godt tres år tilbage i tiden.

Endelig havde vi fremstillingen af jernsengene til

cellerne i det nye arresthus, som blev bygget i forbindelse med opførelsen af Domhuset. Dem var jeg med smeden Vengberg oppe at hænge op. De blev boltet ind i væggen og konstrueret sådan, at de efter brugen om morgenen kunne hæftes op mod væggen, hvorefter de blev låst, for så igen om aftenen at kunne sænkes. Men dem har jeg, Herren være lovet, ikke set siden de blev monteret.

Viggo E. Thomsen på De Danske Mejeriers Maskinfabrik, ca. 1968.

Tag større skridt, Jens!

Af Søren Mulvad

Da jeg før jul havde ærinde på Kolding Søndre Kirkegård, forvildede jeg mig lidt i gangene, og stod på en gang ved en stor gravsten, sat over »Forfatteren Jens Skytte«. Der randt mig da en episode i erindring fra min skoletid på Riis Toft skole.

Vi havde den elskelige, men noget temperamentsfulde lærer A. Hansen. Engang gik en pige frem til katederet og meddelte, at hun var flyttet. Der forefaldt så omtrent følgende replikskifte:

– Nå, hvor bor I så nu?

– På Jørgen Skyttes vej.

(Tordenrøst): – Nej, det hedder det ikke.

(Bævende mundvige).

(Stadig torden): – Det hedder JENS Skyttes vej!

(Snøften og tåredryp).

(Næsten mildt): – Jeg har selv kendt forfatteren Jens Skytte.

(Høj gråd).

Og ganske rigtig hedder vejen ved Skovhøj *Jens Skyttes vej*. Men hvem var så forfatteren Jens Skytte?

Jens Skytte denne nu næsten glemte forfatter var af gammel bondeslægt. Født 1845 på Trelde ved Fredericia. Faderen ejede en slægtsgård, som gennem 300 år havde været rammen om slægtens færden. Derfor var også hver en krog gennemsyret af

ejendommelige sagn og eventyr. Faderen var en god fortæller og en god iagttager, som holdt af at færdes i naturen. Han var måske mere jæger end bonde. Det antydes i litteraturen, at det var moderen, der stod for den praktiske husførelse og landbrugsbedrift.

I Jens Skyttes barndom fandt slaget ved Fredericia sted. Alle folk i Trelde måtte af senge den 6. juli og i dækning under klinterne ved stranden. Da gårdmændene dagen efter måtte ud og forrette kørsel med de sårede soldater, var der en, der udbrød ved synet af al elendigheden, ligene, blodpølene og de såredes jammer: »Det ser da næsten grow ud, det her«.

Denne jyskhed. Denne angst for at tage store ord i munden, var senere også et kendetegn for Jens Skytte. Hans rod var det østjyske bondeland. Men det blev ligegodt en fynbo, der satte skub i forfatter-skabet. Under sin soldatertid sluttede Jens Skytte og Mads Hansen et varmt venskab. Mads Hansen, som Carl Ploug kaldte »en adelsmand i bondekofte«, fik Jens Skytte til at søge en plads ved landbruket på sin fynske hjemegn efter soldatertiden. Her var han imidlertid ude for det uheld, at et par løbske heste løb ham ned, og han måtte gennem et længere sygeleje. Som en art rekreation derefter

kom han på højskole i Vester Skerninge. Mens han var her, skrev han nogle sagn ned, som han havde hørt af sin far, og Mads Hansen udgav dem i sin almanak samtidig med, at han opmuntrede Jens til yderligere litterært arbejde:

»Tag større skridt, Jens!«

Der var intet Jens hellere ville. Men han har nok ikke følt sig parat endnu, for han lod vente på sit egentlige litterære gennembrud. Det ene ophold på højskole blev til flere. Han var også på Askov og Skovgård. Han blev siden selv lærer på højskolerne 1870–80, hvor han stadig skrev noveller og små fortællinger til blade og almanakker. Fra 1880 blev han imidlertid knyttet til Konrad Jørgensens udgivervirksomhed og var medredaktør af »Højskolebladet« og redaktør af »Børnenes Blad«. Det sidste redigerede han ligetil det gik ind i 1917 på grund af 1. verdenskrig. Det blad spillede vist en betydelig rolle for det danske sprogs bevarelse i Sønderjylland, men den materielle fattigdom under krigsårene fik mange abonnenter til at opsiges bladet.

Bortset fra disse redaktørposter levede Jens Skytte fra 1886 faktisk af sit forfatterskab. Jeg ved ikke, hvilke betingelser en forfatter arbejdede under dengang, men de godt 15 bøger han udsendte, ville i vore dage næppe kunne holde en forfatter med familie i live.

Han var gift med Sophia Krogh fra Langeland. En af døtrene i ægteskabet udtalte engang, at »min mor adskilte sig på snart sagt alle områder fra far«. De byggede sammen hjemmet »Søndre Bakkehus« på Skovhøj nr. 10, som står endnu, mere end 100 år efter. Sofie har været en god vejleder i litterære spørgsmål, for Jens Skytte lod aldrig en linie gå i trykken, førend hun havde godkendt eller kritiseret den.

Hvad skrev han da?

Familien Skytte foran »Søndre Bakkehus«.

Jo, hans bøger, hvadenten det var en novellesamling eller en større roman, kaldte han altid beskedent »Fortællinger«. Han lagde ud med en samling hjemstavnsfortællinger fra Trelde-egnen, men udbyggede snart sit virkeområde. Han var dog i et og alt østjyde. Når en af hans personer taler i dialekt, så er det altid et tillempet østjysk. Man har kaldt det skolelærerlitteratur. Det er det vel også, selv om Jens Skytte aldrig i egentlig forstand har været skolelærer.

Det var folkeligt. Han skrev for det jævne folk, – og han læstes af det jævne folk. »Det var den folke-

lige litteratur, der kastede glans over min barndomstid«, skrev Mads Jepsen i bogen »Tre folkelige Forfattere« 1910. Han fortsætter: »(Det var den) der i stigende tal sendte de unge på højskole. . . (og den) der talte hjerternes sag overfor hartkorn og pengesæk«. Skolelærerlitteraturen er vurderet meget forskelligt, alt efter hvorfra den er blevet bedømt. Men den har haft en vældig betydning for almuen oplysning. Der findes ikke noget tilsvarende i vor tid. Ugepressen og den bløde porno har erobret markedet.

Bøgernes handling er vel, set med øjne fra 1984, banale. Men i de udsagn og dialoger, som hans personer fører, genspejles en hel del af den tids kulturelle brydninger. Jens Skytte gør mange steder op med den indre mission. Det er blevet ham bebrejdet, og han svarede, at der nok med føje kunne ankes over, at han ikke har taget andre missionsfolk med end dem med det grove mæle, de snæversindede og de rask fordømmende. Men det han skrev, var, efter hans eget udsagn, på det nøjeste træk af virkeligheden, som han selv havde oplevet, eller havde fra fuldt pålidelige og sanddru mennesker. Han var nemlig ikke ude efter den indre mission i sig selv, for han siger om høvdingen: »Vilh. Beck var jo en god dansk mand, så hvorfor skulle hans kirkelige venner så ikke kunne være det – og være det bekendt?«

Vi forstår således, at det mest var det Grundtvigske ideal, der lå Jens Skytte nærmest. Det er jo også naturligt, i betragtning af, at det var gennem højskolerne, at hans forfattergerning blev vakt.

Men hvad havde han på sinde, når han skrev? Jo, han ville fornøje. »Jeg holder af den muntre, djærve landsbyknøs, som tør vove trøjen. Jeg holder af de stille, godsindede dårer, der gør hjertets gjerninger. Og jeg har et lyst, godt øje til alskens snyltegænger

og magtbrovteri og til åndshovmodets børn«. Her har vi ham. Han siger det selv. Et barn af den gamle almue. Enkle og ligefremme idealer. Han er barn af det samfund, som nok kendte til sociale forskelligheder, men også kendte pligten mod de dårligere stillede. Jens Skytte vil ikke reformere samfundet, han stod bare fremmed overfor den menneskelige fornedrelse, som fulgte den industrielle revolution. Han var nemlig heller ikke stormandssøn med det hovmod, som kan komme deraf. Han bedømte mennesker efter, hvad de var, og ikke efter hvad de havde. Derfor var han dog ikke blind for et dårligt miljøes negative påvirkning af mennesket. Socialismen ville han ikke, i hans øjne gjorde kristendommen den overflødig.

»En kristendom, som ikke strækker sig til de gamle og til tjenestefolkene, ja lige ned til køer og får og lænkehund, så man behandler dem venligt og sømmeligt og samvittighedsfuldt, den er i mine øjne næppe mange piber tobak værd«. Det er ganske vist ikke sagt af ham selv, men en af hans venner mente, at denne tanke kunne være kendetegnende for hans mening og standpunkt.

Venner. Ja, han havde mange venner. Både læsere af hans værker, men også personlige. Morten Eskesen var blandt dem. Morten Eskesen skrev til hans 50-årsdag en sang, hvor bl. andet stod:

I håndens verden ved vi godt
hvad guldets har at sige.
Dog ædlere og fri før spot
er guld i åndens rige.

Jens Skytte tog del i Kolding bys foreningsliv. Han var en skattet oplæser, både af egne og af andres værker. De jyske forfattere var ham kærest, men han ville dog ikke deltage i det »markedsskri-

geriske jydehysteri«, som han mente at Åkjær og Skjoldborg havde solgt sig til. Han var medstifter af Højskoleforeningen og han var med i bestyrelsen for Skytteforeningen. Ungdomsarbejdet interesserede ham og livet i det frie. Han var kendt som en ivrig og ungdommelig vandrer. Han spadserede lange ture i omegnen, altid uden hast, nydende og modtagende de indtryk, som naturen gav ham. Der er mange steder i hans bøger, hvor naturlyrikken flyder over alle bredder. De fotografier, der findes af Jens Skytte, viser ham gerne med hat, med stok eller ledsaget af en hund. Påklædt til færdsel i naturen.

I anledning af hans 60-årsdag indbødes gennem Kolding Folkeblad til et offentligt festmåltid på Kolding Højskolehjem. Ved festen var mange talere. Pastor Kristensen fra Hejls holdt en tale på vers, hvori han bl. andet sagde:

»Din stilling er dog ikke så slem,
jeg tænker du ville ej bytte,
Thi kommer man ind i de tusinde hjem –
Der kender man nok Jens Skytte«.

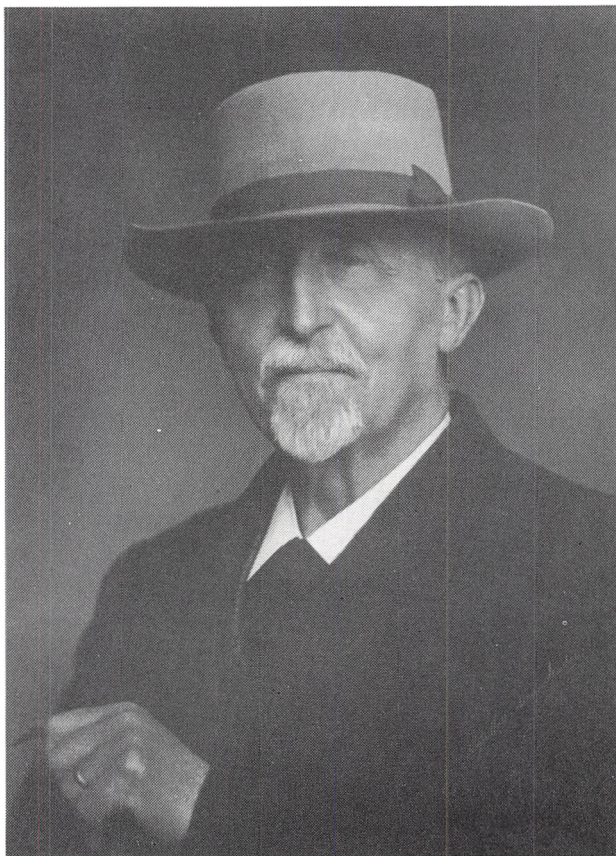
Han blev 83 år. Den 28/2 1928 døde han fredeligt i sit hjem på Skovhøj. »Søndre Bakkehus« bestod dog endnu mange år i uændret skikkelse. Hans hustru Sofie døde samme år, men et par ugifte døtre vedligeholdte hjemmet og mindet om deres far gennem mange år derefter.

Ved begravelsen skrev »Landet«: »Det er bøger som Jens Skyttes, der vil leve gennem slægterne«, og det var naturligvis et fromt ønske, men tiden har vist andet. Allerede ved 100-års jubilæet skrev »Dansk politik«: »– mange i vor tid kender vel knap Jens Skyttes navn«.

Og sådan er det gået. Alligevel må hans bøger

være blevet læst, og også læst i laser. For det er yderst sjældent, der forekommer en af hans bøger i antikvarboghandlernes kataloger, og jeg har ikke set dem i noget hjem jeg er kommet i. Men de står vel endnu nogle steder i Kolding?

Jens Skyttes bøger:

1. Bejlere 1891.
2. Gamle i gårde 1894.
3. Hjemstavnsbilleder 1895.
4. Ved vejskellene 1895.
5. Færgfolk 1896.
6. Guld og grønne skove 1897.
7. Fra skov og strand 1899.
8. Folkene på Lille Dyre 1900.
9. Arvesølv 1903.
10. På sommerveje 1904.
11. Skovsti og markvej 1905.
12. Hjordkilds Have 1907.
13. Brænding 1909.
14. Bror Lun 1912.
15. Fløjne Fugle 1913.

Desuden fortællinger i mange forskellige skrifter.

Litteratur om Jens Skytte:

1. Kolding Foikeblad 8/2 1945, og mange andre datoer.
2. Højskolebladet 6/2 1925.
3. Dansk Politik nr. 7 1945.
4. Landet 11/3 1928.
5. Mads Jepsen: Tre folkelige forfattere, 1910.
6. Kraks blå bog.
7. Skovrup: -Nordisk digtning i Nytiden- 1920.

Om patienter, læger og Kolding sygehus før 1906

Af Torsten Sørensen

I slutningen af 1700-tallet modtog amtmanden over Koldinghus amt en befaling vedrørende behandlingen af fattige personer, der led af en kønssygdom. Kancelliet skrev nemlig den 19. april 1782, at der »maa i Colding leies en Baraqve med 2 Senge til de med denne Sygdom befængte ganske fattiges Cuur, samt gjøres Accord med en fattig Enke om ugentlig Cost og Opvartning«. Men efter nogle år måtte amtmanden meddele kancelliet, at det ikke havde været muligt at finde en sådan passende barak; derimod havde amtsforvalter From og amtskirurg Sager fundet et hus, som man mente kunne bruges til sygestue. Man foreslog derfor, at dette hus blev købt på »Amtets Regning tillige med 3 Senge og øvrige fornøden Indboe, der alt vil beløbe sig til 600 Rigsdaler«. Amtmanden havde indstillet købet til godkendelse på den måde, at halvdelen af købesummen blev udbetalt, medens resten skulle lånes og »forrentes med 4 pro Cento af Deliquentkassen« for at undgå en alt for stor udgift på engang. Kancelliet havde intet imod, at man i Kolding gjorde, som amtmanden havde foreslået.

Det hus, som på den måde blev købt i 1785, lå i Helligkorsgade over for skomagermester P. Martin Møllers ejendom, det nuværende turistbureau. Ganske vist eksisterede der allerede i 1738 et sygehus i Kolding; men det blev vistnok benyttet af by-

ens militær og lå i Klostergade, hvorfra det i 1822 flyttede til Låsbygade; det blev siden nedlagt og omdannet til friskole.

Man kender ikke noget til de patienter, der blev behandlet på sygehuset i Klostergade; derimod har vi et ganske godt kendskab til sygehuset i Helligkorsgade. Dette sygehus var bygget i ét plan med tre sygestuer, og det havde fælles gård med naboejendommene, hvis beboere anså det for en stor fornøjelse at gå ind på sygehuset for at høre patienterne fortælle historier.

Egentlig skulle sygehuset i Helligkorsgade kun tage sig af patienter med kønssygdomme, men efterhånden behandledes alle slags sygdomme, og man foretog operationer, selv om sygehuset slet ikke var indrettet dertil. Således måtte genboens egetræs-bord undertiden fungere som operationsleje.

I betragtning af de primitive forhold er det forståeligt, at ikke alle patienter overlevede sygehusopholdet, og P. Martin Møller kunne huske, at han som barn under et af sine mange besøg hos lægen Thomas Koldbæk på sygehuset fik fremvist liget af en patient, der lå i en hvid dragt overstrøet med grønne blade.

Imidlertid forfaldt Helligkorsgade-sygehuset mere og mere, og i 1835 var det helt ubrugeligt. Man besluttede derfor at opføre et helt nyt sygehus umid-

delbart nord for Sct. Jørgens Hospital i Hospitalsgade. Og da det blev taget i brug den 1. april 1838 havde Kolding for første gang fået et sygehus, som var bygget til sit formål.

Af reglementet fremgår, at bestyrelsen skulle ansætte »et stille Fruentimmer, helst Enke, der ikke tillades at have Børn i Sygehuset«! Denne bestyrerinde skulle – foruden at pleje og opvarte de syge – gøre rent, lufte ud og vaske patienternes og sygehusets tøj, ligesom hun skulle »holde Gaden udenfor Sygehuset reen efter Politianordningerne«. Som løn fik hun fri bolig på sygehuset og gratis brændsel samt tre pund lys om måneden for hvert værelse, som var belagt i tidsrummet 1. september til 1. maj. Bestyrerinden fik således ingen fast løn, men det var tilladt at udbetale hende gratialer på 20 rigsdaler, hvis man i enkelte år fandt anledning dertil.

Sygehuset måtte kun modtage patienter, som det var muligt at helbrede; af den grund blev en patient med krampes afvist, fordi det efter distriktslægens opfattelse drejede sig om epilepsi, som man dengang ikke havde midler imod. I øvrigt var det kun efter særlig aftale, at en indlæggelse måtte strække sig ud over et halvt år.

Sammenlignet med det gamle sygehus i Helligkorsgade betød det nye sygehus imidlertid et stort fremskridt, og man forstår godt, at daværende distriktskirurg P.A.C. Rosendahl i sin begejstring kaldte sygehuset »et skjønt og rummeligt Sygehuus, som næppe har sin Lige i nogen af Jyllands Kjøbstæder«. – Desværre var sygehuset forældet efter nogle få årtier.

Gennem hele stueetagen gik en fire fod bred korridor med vinduer i begge ender, så det var muligt at skabe gennemtræk og dermed få luftet ordentligt ud. Derimod var ventilerne i skorstene og vægge alt for små til at sikre en effektiv udluftning af sygestu-

erne, hvor der på de fleste var alt for mange senge; sundhedsmyndighedernes krav om mindst 600 kubikfod luft pr. sygeseng kunne slet ikke overholdes.

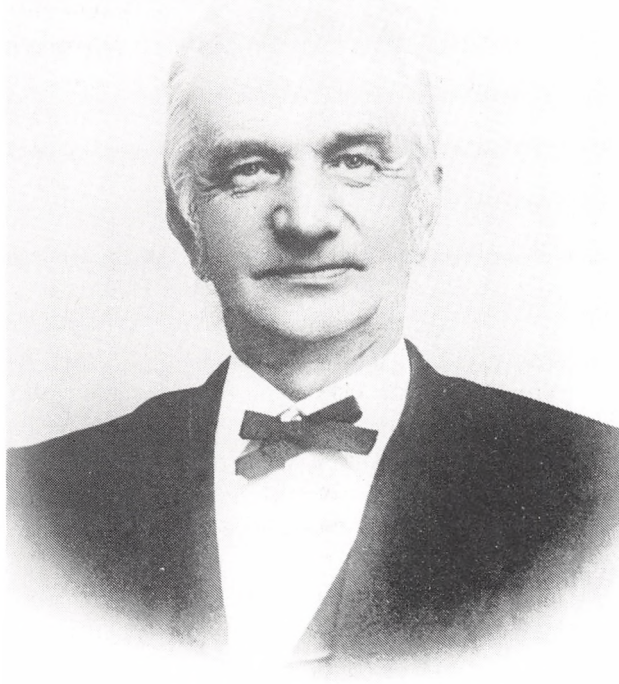
Opvarmningen skete ved simple brændeovne, og lys fik man fra olielamper og stearinlys. I gården var der to latriner, men om natten kunne patienterne forrette deres nødtørft på et såkaldt »natskrin«! Lugten herfra har formentlig sat sit præg på sygehuset, som dog havde to badekar til varme bade og mulighed for kolde styrtebade.

I 1864–65, da de otte sønderjyske sogne fik adgang til sygehuset, blev der pludselig pladsmangel, og derfor indrettede man fire gavlværelser til patienter med kønssygdomme. Om natten blev disse patienter låst inde, fordi man ville hindre samkvem mellem mandlige og kvindelige patienter. – I betragtning af, at loftets øvrige indhold bestod af tøv og kløvet brænde, var det heldigt, at der aldrig opstod større ildebrand på sygehuset, for i så fald ville de indelåste patienter have været fortabte.

I perioden 1865–69 var der gennemsnitlig indlagt 168 patienter om året med alle mulige sygdomme. Da man ikke havde mulighed for at desinficere ordentligt, var de hygiejniske forhold meget dårlige; patienterne smittede ofte hinanden, og ikke sjældent var der brug for ligstuen i baghuset.

Den gennemsnitlige daglige belægning var 14 patienter, og i betragtning af, at sygehuset efter udvidelsen i 1864–65 havde plads til det dobbelte, var der næsten altid god plads. Ifølge sygehuslægen Chr. Petersen skyldtes den lave belægningsprocent, at den største del af befolkningen havde en udtalt skræk for at komme på sygehuset, en skræk, som forekommer fuldt forståelig.

I begyndelsen var der ikke ansat læger ved sygehuset. De læger, der først og fremmest behandlede de indlagte patienter, var distriktslægerne, men

Edvard Niels Christian Petersen (17.5.1829–11.2.1915). Læge ved Kolding sygehus fra september 1873 til juli 1900 (Københavns universitets medicinsk-historiske museum).

også de praktiserende læger kunne af og til behandle deres patienter på sygehuset. I længden viste det sig at være upraktisk og utilfredsstillende, at sygehuset ikke havde sin egen læge, og det var et stort fremskridt, da der i september 1873 blev udnævnt en egentlig sygehushæge, Edvard Niels Christian Petersen.

Som ung havde Chr. Petersen haft stor lyst til at

læse, og i 1844 flyttede han derfor til København. I 1848 blev han student, og i sin studietid fik han mange gode venner, hvoraf adskillige senere blev landskendte, som f. eks. digteren og præsten Chr. Richardt. I 1850 dannede vennerne foreningen »Oasen«, hvis betydning for medlemmerne fremhæves i flere biografier – således også i Chr. Petersens.

Under koleraepidemien i København i 1853 gjorde Chr. Petersen tjeneste ved Frederiks Hospital, hvor han ydede en stor indsats. Efter lægeeksamen i 1855 var han ansat ved Almindeligt Hospital i København, indtil han i 1857 nedsatte sig som praktiserende læge i Kolding.

I en sang til Chr. Petersen havde Chr. Richardt skrevet, at nok var medicinen »som Levebrød lidt lovligt Suuert«, men for Chr. Petersen ville »Praxis gaa som det var smurt«. Og dette kom til at holde stik. Chr. Petersen fik ganske vist en god praksis, men det var surt tjente penge. Megen tid blev tilbragt på landevejen på vej til eller fra sygebesøg.

I 1873 vikarierede han nogle måneder som distriktslæge, indtil der samme år blev ansat en anden, og da dette skete, blev Chr. Petersen udnævnt til læge ved »Kolding Byes og Distrikts Sygehus«.

Mange år senere karakteriseredes Chr. Petersen som en beskeden mand med en stærkt udviklet kritisk sans! Han vidste, hvad han ville og deltog ikke i det offentlige liv i byen, men interesserede sig så meget desto mere for sine patienter og for sygehuset, hvilket han gjorde til alles tilfredshed.

De ældste journaler, der idag findes på Kolding sygehus, stammer fra 1873, da Chr. Petersen tiltrådte som sygehushæge. Det fremgår af journalerne, at der i 1875 i alt var indlagt 175 patienter, hvoraf ca. 10 % døde. Den gennemsnitlige indlæggelsestid var næsten en måned; 23 % af patienterne

rence til »et efter Nutidens Fordringer indrettet Sygehus med 50 Senge«.

Den 23. januar 1877 var der indkommet syv tegninger. Første præmien på 400 kr. blev tilkendt arkitekt A. R. Gjellerup, København. Konsul Grau, kammerråd Adolph og sygehuslæge Chr. Petersen blev pålagt at forhandle med arkitekt Gjellerup om »Modifikation i hans Tegning, saaledes at denne mere lempedes efter de lokale og pekuniære Forhold«, og den 28. april 1877 forelå et revideret udkast fra arkitekten, hvorefter byggeudgifterne var reduceret fra 160.800 kr. til 113.224 kr. Man indstillede derpå til de respektive amts- og byråd, at »der for Ribe Amt, Vejle Amt og Kolding Kjøbstads Regning opføres et nyt Sygehus i Kolding paa Prokurator Zahns Toft efter Arkitekt Gjellerups Tegning, at Omkostningerne ved Sygehusets Opførelse og første Forsyning med Inventarium afholdes af Ribe Amt med 27 pCt., af Vejle Amt med 48 pCt. og af Kolding By med 25 pCt., samt at Udgiften ved Driften og Vedligeholdelsen afholdes af Amterne og Kolding Kjøbstad i Forhold til Antal af Sygedage fra de forskellige Distrikter«.

Vejle amt og Kolding byråd vedtog forslaget, men til den pris ville Ribe amt ikke være med. Man henviste til den dårlige økonomi og de betydelige byggearbejder, som Ribe amtskommune havde. Endvidere ville man gerne have tid til at overveje, om det ikke var bedre at opføre et helt nyt sygehus midt i Ribe amt. Af disse grunde ønskede man en endelig beslutning om sagen udsat et års tid.

I de følgende måneder vandrede sagen frem og tilbage mellem de implicerede parter, og på sit møde den 7. marts 1878 besluttede Ribe amt, at det kun ville fortsætte forhandlingerne om et nyt sygehus, hvis byggeudgiften kunne reduceres til omkring 100.000 kr. Vejle amtsråd tog dette til efterretning

og indkaldte til et nyt fællesmøde i Kolding. Endelig den 19. juni 1878 kunne Kolding Folkeblad meddele: »Den i en Tid paa Dagsordenen staaende Sag om Opførelse af et for Kolding By samt Vejle og Ribe Amter fælles Sygehus i Kolding, der i en Tid blev opholdt, da Ribe Amtsraad veg tilbage henvisende til Udgifterne, fandt endelig sin Afgørelse ved et efter Kolding Byraads Initiativ i Gaar her i Byen afholdt Møde af Kolding Byraad samt Vejle og Ribe Amtsraad i Forbindelse med Sygehuslægen og Distriktslægen. Efter meget langvarige Forhandlinger lykkedes det til Slut at opnaa Overenskomst med Ribe Amtsraad, saaledes at der nu i Fællesskab vil blive opført et Sygehus ved Kolding paa mindst 45 Senge for en Bekostning af 110.000 Kr. foruden hvad der indkommer ved Salget af det gamle Sygehus«.

Ministeriets godkendelse kom i foråret 1879, og herefter gik det stærkt! De forskellige arbejder blev udbudt i entreprise, og den 29. juli 1879, nedlagdes grundstenen i overværelse af byggeudvalget, borgmester Schjørring, herredsfoged Saxild, arkitekt Gjellerup samt byens læger og apoteker. Borgmesteren indmurede en blikkapsel, der indeholdt et eksemplar af landets forskellige mønter og et pergament med følgende indskrift:

»Tirsdagen den 29. juli 1879, i Kong Christian den niendes syttende Regeringsaar, blev dette Dokument indlagt i Grundstenen til nærværende Sygehus. – Sygehuset opføres paa fælles Bekostning af Vejle og Ribe Amtskommuner samt Kolding Kjøbstadskommune i Henhold til den ved et Fællesmøde af de respektive Kommuners Raad den 18. juni 1878 tagne Beslutning og i Overensstemmelse med Planer og Tegninger affattede af Arkitekt Albert Rudolf Gjellerup af Kjøbenhavn, der som Bygme-

Udbydelse i Entreprise af Materialeleverance til et nyt Sygehus i Kolding.

Leverancen omfatter:

- ca. 12,000 løbende Alen Tømmer af forskellige Dimensioner,
- „ 64,000 løbende Alen Brædder af forskellige Dimensioner,
- „ 161 løbende Alen Planter af forskellige Dimensioner og
- „ 9,450 løbende Alen Vægter,

og den skal præsteres paa Sygehusets Byggeplads til Dels i den allernærmeste Tid.

Konditioner og specificerede Tilbudslister ere til Eftersyn hos Byggeudvalgets Formand, Prokurator Zahm i Kolding, samt i Kjøbenhavn hos Arkitekt Gjellerup, Kort Adlers Gade 5, hver Dag fra Kl. 11 til 2.

Tilbudene indsendes forseglede til Formanden i Byggeudvalget med fornøden Paaskrift inden Søndag Aften den 8. Juni og de aabnes i Byggeudvalgets Møde paa Kolding Raadhus Dagen efter, Formiddag Kl. 10, i Overværelse af de bydende, som maatte ønske at være til Stede.

I Udvalget for Opsørelsen af et for Vejle og Ribe Amter samt Kolding Kjøbstad sælles Sygehus.

Kolding, den 30. Maj 1879.

Materialeleverance.

ster leder Arbejdet«. – Herefter fulgte navnene på borgmestrene og byggeudvalgets medlemmer.

Den 27. august 1880 afleverede arkitekten sygehuset til byggeudvalget, og endelig den 6. november 1880 blev sygehuset indviet. Begivenheden fejredes ved en middag på rådhuset, hvor det blev meddelt, at »Prokurator Zahns Fortjenester af Sygehusets Opsørelse i en saa høj Grad var bleven paa-skjønnet paa Allerhøjeste Steder, at han i Dagens

Udbydelse i Entreprise af Haandværkerarbejdet ved Op- førelsen af et nyt Sygehus i Kolding.

Tilbud paa Dvertagelsen af de forskellige til Byggeforetagendet henhørende Arbejder saasom: Murer-, Tømmer-, Stifterdækker-, Zink-, Smede-, Jærnsliber-, Snedter-, Maler-, Glarmester- og Trappestensarbejdet med Tillæg af Materialier, med Undtagelse af de under Murer og Tømmer henhørende, indsendes forseglede til Byggeudvalgets Formand, Prokurator Zahm i Kolding, inden Søndag Aften den 8. Juni og de aabnes i Udvalgets Møde paa Kolding Raadhus Dagen efter, Form. Kl. 10, i Overværelse af de bydende, som maatte ønske at være til Stede.

Konditioner, Tegninger, Beskrivelser og Tilbudslister, indeholdende fornøden Specification, ere til Eftersyn hos Formanden i Byggeudvalget, samt i Kjøbenhavn hos Arkitekt Gjellerup, Kort Adlers Gade 5, fra Kl. 11 til 2.

I Udvalget for Opsørelsen af et for Vejle og Ribe Amter samt Kolding Kjøbstad sælles Sygehus.

Kolding, den 30. Maj 1879.

Håndværkerarbejde.

Annonce i Kolding Folkeblad 31.5.1879.

Anledning var udnævnt til Ridder af Dannebrog«.

Efter femten års diskussion og tovtrækkeri havde Kolding endelig fået et nyt sygehus; efter manges mening var det større end nødvendigt, men det viste sig snart ikke at være tilfældet.

Medens befolkningen tidligere havde næret en sand rædsel for at blive indlagt, begyndte man nu at føle sig bedre tilpas under indlæggelsen. De små mørke stuer i sygehuset i Hospitalsgade var afløst

af store lyse rum i det nye sygehus, og hertil kom, at der nu var mulighed for at isolere patienter med smitsomme sygdomme. Endvidere tog kirurgien netop i disse år et stort opsving, og det betød, at mange patienter blev indlagt til operativ behandling for lidelser, som før blev anset for uhelbredelige. Og da befolkningmængden samtidig steg, kom der hurtigt et stærkt pres på sygehuset.

Allerede i 1885 var der indlagt næsten dobbelt så mange patienter som i 1875; heraf var adskillige ganske små børn. Endvidere var der færre, der døde under indlæggelsen, selv om der blev udført langt flere og større operationer end tidligere; de fleste indgreb bestod dog i at skære for bylder. Antallet af patienter med tyfus var halveret i forhold til før; det samme gjaldt syfilis og gonoré. Derimod var der en

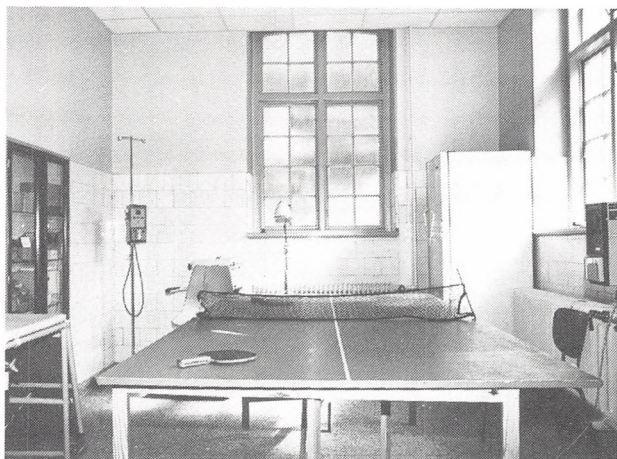
Kolding sygehus set fra Katrinegade i 1880. Hovedbygningen ses lige for. Huset til venstre var kapel, medens bygningerne til højre, vinkelret på hovedbygningen, bl. a. blev anvendt til patienter med smitsomme sygdomme. Disse bygninger var forbundet med hovedbygningen ved hjælp af en lukket gang (Klinisk Foto, Kolding sygehus).

stigning i antallet af patienter med fnat, som i 1885 udgjorde 24 % og i 1895 36 % af indlæggelserne, men heldigvis faldt antallet af fnattilfælde i de følgende år.

I 1884 fremgår det for første gang af journalerne, at patienterne blev bedøvet i tilslutning til operationerne. Og da man havde fået indført narkosen på Kolding sygehus, blev det naturligvis lettere at foretage større operationer. Samtidig kom der et fald i indlæggelsestiden, men patienter med knoglebetændelse, som der var en del af, var ofte indlagt i meget lang tid. Den triste rekord indehaves formentlig af en 15-årig tjenestepige med svamp i den ene albue, som måtte amputeres. Hun var indlagt fra 22. juni 1885 til 13. maj 1887, dvs. i næsten to år!

En måneds tid efter at sygehuset var blevet indviet i november 1880, besluttede sygehusbestyrelsen at give publikum adgang til sygehusets badeværelser således, at det blev muligt at få et koldt styrte-

Den første operationsstue på Kolding sygehus. Stuen er ca. 3½ × 5½ meter og anvendes nu som kombineret depot- og bordtennisrum for børneafdelingen (Klinisk Foto, Kolding sygehus).

bad hver dag og et varmt bad tirsdag og fredag, men denne ordning blev ophævet den 1. april 1885, fordi ingen længere benyttede sig af tilbudet om badning.

I foråret 1885 fik sygehuset telefon, og samtidig vedtog bestyrelsen at anbefale, at der blev opkøbt tilstrækkeligt med jord omkring sygehuset til at sikre dets udvidelse. Det stigende antal patienter, der blev indlagt, gjorde det nemlig klart, at en udvidelse af sygehuset var nødvendig – også fordi det stigende antal patienter med kirurgiske lidelser bevirkede, at det undertiden voldte store vanskeligheder at isolere patienter med smitsomme sygdomme. Kravet om en særlig bygning til disse patienter var derfor blevet større og større. Og i 1894–95 opførtes et særligt epidemihus, som blev omgivet af et ståltrådshegn for at isolere patienterne mest muligt. I bygningen var der plads til 40 senge, og desuden var der en operationsstue, så patienter, der skulle opereres, og som havde en smitsom sygdom, ikke behøvede at komme i berøring med sygehusets øvrige patienter.

Året efter at epidemibygningen var taget i brug, besluttede sygehusbestyrelsen at svare »foreløbig ikke« på en forespørgsel om, hvorvidt man ønskede elektrisk belysning indlagt. Først syv år senere, i 1904, bevilgedes 3.200 kr. til installering af elektricitet på sygehuset.

På det tidspunkt havde sygehuslæge Chr. Petersen været pensionist i flere år. I begyndelsen af år 1900 indgav han sin afskedsbegæring, og da han trak sig tilbage i juli måned samme år, var det forbi med en epoke i sygehusets historie, for ganske vist må man beundre Chr. Petersens evne til at følge med tiden og for hans store indsats med at få det nye sygehus til at fungere, men på den anden side havde Chr. Petersen kun få års hospitalstjeneste

*Jacobi Frederik Wildfang Boysen (15.1.1870–28.1.1948).
Læge ved Kolding sygehus fra juli 1900 til april 1933 (Kø-
benhavns universitets medicinsk-historiske museum).*

bag sig, da han kom til Kolding, hvor han var praktiserende læge i 16 år, inden han blev sygehuslæge. Han var således slet ikke uddannet til at virke som kirurg. Men det var til gengæld hans efterfølger, Jacobi Frederik Wildfang Boysen.

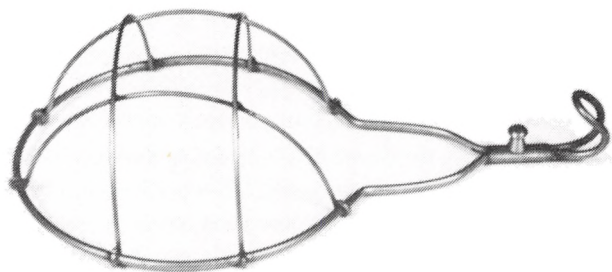
Efter lægeeksamen i 1894 praktiserede Boysen et års tid i USA, og efter forskellige ansættelser i Danmark, blev han ansat ved Københavns kommune-

hospital i november 1897. I 1899 blev han reserve-læge ved Randers centralsygehus, hvor han var ansat ind til år 1900, da han fik stillingen som overlæge ved Kolding sygehus.

Ganske vist var Boysen både medicinsk og kirurgisk overlæge, men han var først og fremmest kirurg. Og det var som sådan, at han blev kendt både i kraft af sin evne til at operere og som følge af de videnskabelige arbejder, han offentliggjorde. Det fortælles, at da en patient fra Kolding søgte den berømte københavnske professor Thorkild Røvsing, spurgte denne forbausset: »De kommer fra Kolding, men dér har De jo dr. Boysen, hvad vil De så her?« Og i Dansk kirurgisk Selskabs jubilæumsskrift fra 1958 fremhæves Boysen som en fremsynet kirurg, hvis videnskabelige arbejder om fjernelse af livmoderen vakte berettiget opsig.

I øvrigt var Boysen mere udadvendt end Chr. Petersen, og han var bl. a. medlem af Kolding byråd i perioden 1903–1909. Men det var nu hverken som politiker eller kirurg, at han blev kastet ud i de første store problemer; det var som medicinsk overlæge. I april 1900 var der nemlig udbrudt en voldsom epidemi af skarlagensfeber i Kolding og omegn. Denne sygdom var dengang særdeles farlig og smitsom, og mange døde af de komplikationer, som sygdommen medførte.

I løbet af få måneder i foråret 1900 blev der indlagt flere patienter med skarlagensfeber, end der kunne være i epidemibygningen, og da patienterne trods alt skulle være et sted, så man ingen anden mulighed end at udvide epidemifdelingen ved hjælp af de såkaldte Døckerske filttele, som var opfundet af den danske officer Johan G.C. Døcker (1828–1904). Disse telte var indrettet og forsynet med inventar, så de kunne fungere som nødhospita-ler, hvor der var plads til tyve patienter. Et sådant

»Esmarch's maske«, som blev anvendt, når en patient skulle bedøves. Stativet blev lagt over patientens næse og mund; oven på stativet blev placeret et stykke stof, hvorpå der blev dryppet æter eller kloroform (Klinisk Foto, Kolding sygehus).

telt blev opstillet ved sygehuset i slutningen af august 1900, og den specielle skarlagensfeberafdeling, som man havde måttet oprette, fungerede nu således, at patienterne først blev indlagt i selve epidemihuset; efter nogle uger, når de var ovre det værste, blev de overflyttet til teltet, hvorfra patienterne sædvanligvis blev udskrevet i løbet af en måned.

På denne måde fungerede systemet et års tid, hvor epidemien fortsatte nogenlunde uændret. Men i efteråret 1901 kom der pludselig et opsving, og antallet af indlagte patienter med skarlagensfeber steg så voldsomt, at det var nødvendigt at leje endnu et telt. Alene i perioden 6.-13. november 1901 kom 32 patienter på sygehuset med sygdommen, og da epidemien var på sit højeste i december 1901, var næsten 80 patienter indlagt. Endelig efter to års forløb ebbede det hele ud lige så hurtigt, som det var begyndt, og den 15. maj 1902 var der kun indlagt en eneste patient.

I tidsrummet 1. april 1900 til 1. juni 1902 modtog sygehuset i alt 585 patienter med skarlagensfeber; af disse patienter var langt de fleste børn og unge under fjorten år. Epidemien krævede tre døds-ofre. At antallet af døde ikke blev større, må skyldes den gode behandling og pleje, som patienterne fik på trods af de primitive forhold, de befandt sig under.

Principielt var det sygehuslægen, der alene klarede behandlingen af patienterne, og behøvede han hjælp, fik han det af byens praktiserende læger. Men i begyndelsen af år 1900 opslog man en stilling som reservelæge ved sygehuset, og da stillingen blev besat, fik sygehuslægen en hårdt tiltrængt hjælp og mulighed for at udvide antallet af operationer.

Det viste sig hurtigt efter Boysens ansættelse, at den gamle operationsstue var for lille, og i 1902 forsøgte man at få den bygget om; dette forsøg mislykkedes imidlertid, og i 1905 foreslog overlæge Boysen derfor, at sygehuset blev udvidet med en tilbygning, hvori der bl. a. skulle være en helt ny og større operationsstue. Endvidere foreslog han, at der blev bygget en tuberkuloseafdeling. Begge dele blev vedtaget, og samme år tog man det første røntgenapparat i brug.

Kolding sygehus var på vej ind i en ny tid.

Kolding sygehus set fra Sct. Jørgensgade i august 1984 (Klinisk Foto, Kolding sygehus).

Kilder:

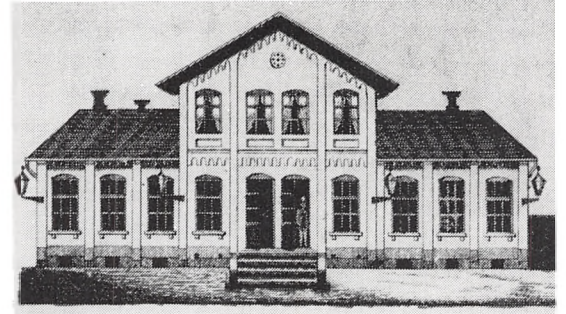
- Petersen, C.P.N. Den Danske Medicinal-Lovgivning. København 1833.
- Brandorff, E. Kolding sygehus indtil 1909. Årsberetning for By- og Amtssygehuset i Kolding 1909, p. 22-32.
- Fyhn, J.J. Beretning om Kjøbstaden Kolding. København 1848.
- Reglement for Kolding sygehus 1837. I: Ahlgreen-Ussing, T. Kongelige Reskripter og Resolutioner, Reglementer, Instrukser og Fundatser samt Kollegialbreve for Aaret 1837. København 1848, p. 325-332.
- Den danske lægestand. 4. udg. 1872; 5. udg. 1885; 9. udg. 1915; 12. udg. 1949.
- Schørring, C.B. Læge Christian Petersen. Den første Sygehuslæge i Kolding. Vejle amts årbøger 1922, p. 206-220.
- Patientjournaler 1873-1906. Kolding sygehus.
- Kolding Folkeblad. 1877: 19/5, 8/6, 2/8, 28/8, 8/9, 22/10, 16/11; 1878: 22/3, 3/4, 5/4, 18/5, 23/5, 19/6; 1879: 30/7; 1880: 27/8, 8/11; 1908: 10/7; 1914: 23/1; 1915: 11/2; 1925: 29/6; 1930: 4/1; 1948: 28/1.
- Sygehusbestyrelsens forhandlingsprotokol 1880-1939. Kolding sygehus.
- Kopibog 1850-1852. Kolding lægedistrikt. Landsarkivet for Nørrejylland.
- Dansk kirurgisk Selskab 1908-1958. København 1958.
- Boysen, J. Meddelelse fra Kolding Sygehus om 30 Uterusexstirpationer. Hospitalstidende 4. række, 15. bind, 1907, p. 49-56.
- Kolding Avis. 1929: 16/5.
- Dækker, Johan Gerhard Clemens. Dansk biografisk leksikon. Bind 6. København 1935, p. 170.
- Hospitaler og sygehuse i Kolding. Udgivet af Vejle amtsråds sygehusudvalg i anledning af hundredeårsdagen for indvielsen af sygehuset i Sct. Jørgensgade i 1880. Kolding 1980.

Glimt fra Kolding anno 1884

Banegården 1866–1884.

Statsbanegården, Banegårdspladsen

Statsbanegården er opført 1884. Arkitekt var Th. Arboe, der også havde tegnet Koldings første banegård, der blev opført ved åbningen af den jyske længdebane i 1866.

Statsbanegården, ca. 1900.

Kolding Sygekasse af 1884

Foreningen stiftedes 10. december 1884 ikke blot som sygekasse, men også som fagforening under navnet Arbejdsmændenes Fagforening og Sygekasse, i 1886 udvidet til også at omfatte en begravelseskasse.

Sygekassen blev statsanerkendt i 1898. Den ændrede navn til Arbejdernes Sygekasse, senere Kolding Sygekasse af 1884.

Sygekasserne blev nedlagt pr. 1.4.1974.

Kontoret 1933. Fra venstre forretningsfører Esther Rasmussen og fru Helga Jørgensen.

Kolding Svendehjem 1884

Kolding Svendehjem, Blæsbjerggade 39 blev opført 1884 som det første svendehjem i Danmark. Bag opførelsen stod »Foreningen til Understøttelse af rejsende Håndværkssvende«, der var stiftet 1881.

Den 12. august 1884 nedlagdes grundstenen til Svendehjemet. Under en af hovedindgangens piller nedlagdes en kapsel indeholdende nogle mønter og eksemplarer af byens aviser, desuden et på pergament skrevet dokument, hvori der står, at Svendehjemet har til formål »at være et godt og billigt hjem og tilflugtssted for de rejsende svende, som midlertidig opholde sig heri byen for at søge arbejde, og for de her arbejdende svende. Der vil blive våget over, at der i dette hus hersker fred, orden,

ædruelighed og hygge. Midlerne til dets opførelse tilvejebringes ved frivillige bidrag af Kolding bys håndværkerstand og øvrige borgere samt fra enkelte institutioner, der støtter slige øjemed og endelig fra Kolding bys opland i erkendelse af, at håndværkerstanden rekruteres fra alle samfundslag«.

Tegningen til bygningen er udført af arkitekt Fusing og bygningen opført af murermester H. Nielsen og tømmermester H.L. Hansen.

Søndag den 7. september 1884 arrangeredes til fordel for Svendehjemet et stortilet håndværker-optog gennem Kolding by.

Kolding Svendehjem ophørte sin virksomhed i 1963.

Sneboldt,

der ruller

til

Førdel

for

Kolding

Svendehjem.

Kolding Svendehjem.

Denne Sneboldt
er udleveret den
21 Februar og
modtaget tilbage
med
Kr.

den 1898, Martis
hvorfor
med Tak kvit-
teres.

Bestyrelsen.

Kolding Telefon-Selskab 1884

Den 13. oktober 1884 indkaldte købmand J.J. Christensen, vinhandler Chr. Friis, købmand C. Henrichsen og købmand R. Kaalund til møde på Svenssons hotel vedrørende dannelse af »et selskab til anlæg af telefonledninger i Kolding«. Der var god tilslutning til tanken, aktierne til et beløb af 20.000 kr. blev snart afsat og den 3. november 1884 døbt selskabet »Kolding Telefonselskab«. I selskabets love står, at selskabets formål er:

1. Gennem en kontrolstation at sætte dets medlemmer i forbindelse med hinanden.
2. At antage abonnenter, som ikke er aktionærer i selskabet, til benyttelse af selskabets ledninger.

3. At udvide disse ledninger til Koldings nærmeste omegn og der at antage abonnenter på ekstraordinære betingelser efter bestyrelsens skøn.

Abonnementsprisen fastsattes til 10 kr. årligt.

Den 29. maj 1885 kunne telefonanlægget i Kolding indvies. Den første central lå i Vestergade.

1896 blev Kolding Telefonselskab sluttet sammen med en række andre lokale telefonselskaber til »De forenede sydjyske telefonselskaber«, der i 1922 blev en del af Jydsk Telefon.

Telefonselskabet havde 1896–1921 til huse Akseltorvet 4, nu Handelsbanken.

Koldings telefoncentral, Akseltorvet 4, 1901.

KOLZING MIN BY

INTROD. VERSE

REFRAIN.

Kolding min by

Tekst: N. E. Thrane

Musik: Verner Nehammer

Fjorden blåner, søen blinker,
en stille leg i sommersonne.
Skove grønnes. Engdrag, brinker
– dufter sødt af vild viol.
Kolding, Kolding, Kolding min by,
kranset af bakker høje.
Slottet knejser stolt imod sky
over den lave smøge.
Du har været Nordens port,
fælles værn i småt og stort:
Kolding, Kolding, Kolding min by,
gammel – men evig ny!

Tage røde, smalle gader,
en lidenhed og poesi.
Svungne linjer, ny facader
er udtryk for din fantasi.
Unge, ældre, alle en bloc
stævner imod dit indre.
Mange dagligt løfter i flok,
ofte vi må erindre:
Du var nøglen imod syd,
værger om din borgerdyd:
Kolding, Kolding, Kolding min by,
gammel – men evig ny!

Dage svinder, blade vendes,
tidens fylde går sin gang.
Slægter skifter, derpå kendes
den storhed, som var engang.
Manddom, kampånd, roser i flor
dugfrisk på dine grave.
Ungdom opladt dyrker din jord,
værner din gamle have.
På en grænse stod du vagt,
arret, men ej underlagt:
Kolding, Kolding, Kolding min by,
gammel – men evig ny!

(Præsenteret første gang ved Kridthusets Kaba-
ret '84, den 1. juni af Anna Gadborg).

Sponsorer for Koldingbogen 1984

Aktivbanken A/S

Andelsbanken A/S

Burcharth's Farve & Lakfabrik A/S

Firma B. Aagaard

H. Daugaard

H. C. Erwald & Co. A/S

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri A/S

Lauridsen Optik A/S

Slotsmøllen Kolding A/S

Sparekassen Kolding's Fond

Sparekassen Sydjylland